

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXX

АПРИЛ 1909

БРОЈ 4

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1 априла 1909 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у Министарству просвете и црквених послова: за писара друге класе: г. *Драгомир Батавељић*, свршени правник и практикант Министарства просвете и црквених послова.

АКАДЕМИЈА НАУКА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1 априла 1909 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у Академији Наука: за писара: г. *Малиша Радовић*, писар прве класе министарства просвете и црквених послова, по службеној потреби.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

УНАПРЕЂЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1 априла 1909 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у Народној Библиотеци: за библиотекара друге класе г. *Јован Н. Томић*, библиотекар III класе.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1 априла 1909 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Првој београдској гимназији: за суплента: г. *Драгутин Дерок*, суплент у оставци;

у Другој београдској гимназији: за професора: г. *Милош Зечевић*, суплент треће београдске гимназије.

у Трећој београдској гимназији: за професора г. *Чедомир Борђевић*, супленат исте школе.

ОТВАРАЊЕ ПРИВАТНЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ У ЂУПРИЈИ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 16. априла 1909 год., на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

„Одобрава се *Суду општине Ђуријске* да на основу чл. 7. закона о средњим школама, може у Ђурији отворити и о своме трошку издржавати непотпуну четвороразредну средњу школу“.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ЖИЧКЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ ПОЧАСНОГ ЧЛАНА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 16 априла 1909 год., на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

У духовном суду епархије жичке: за почасног члана: јереј *Милан Гавриловић*, капелан друге чачанске парохије.

ОСНИВАЊЕ ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 27 априла 1909 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а на основу чл. 3. Закона о Народној Библиотеци, решено је:
да се у *Зајечару, Лозници, Алексинцу и Јагодини* оснују јавне библиотеке.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПРЕМЕШТЕНИ СУ

Претписима господина Министра просвете и црквених послова, премештени су ови учитељи и учитељице, и то:

1) Зорка Стефановићка, из Плавне, окр. крајинског, у Клење, окр. пожаревачког.

- 2) Тихомир Костић, из Гор. Буковиће, окр. подринског, у Петковицу, окр. истог.
- 3) Александар Ђорђевић, из Орашја, окр. моравског, у Маскар, окр. истог.
- 4) Јарко Стојимировић, из Рудне Главе, окр. крајинског, у Шаркамен, окр. истог.
- 5) Ђурђе В. Пришић, из Лалинца, окр. нишког у Добри Дол, окр. истог.

ПОСТАВЉЕЊА

Претписима господина Министра просвете и црквених послова, постављени су за сталне учитеље и учитељице и то:

- 1) Љубица Марковићева, у Корбову окр. крајинског.
- 2) Александар Јончић, у Реткоцер, окр. врањског.
- 3) Милица Ст. Михаиловићка, у Рудној Глави, окр. крајинског.
- 4) Христина Миловановићка, у Дубокој, окр. пожаревачког.
- 5) Дарinka Andrejevićka, у Драгуши, окр. топличког.
- 6) Страшимир Б. Ружић, у Доњ. Црнатову, окр. топличког.
- 7) Бранислав Обрадовић, у Миоковцима, окр. рудничког.
- 8) Ања Александровићева, у Гор. Добрињи, окр. ужицког.
- 9) Сава Љ. Живковић, у Кривој Феји, окр. врањског.
- 10) Војислав Нешић, у Моравцима, окр. рудничког.

Претписима господина Министра просвете и црквених послова постављени су за вршиоце учитељске дужности:

- 1) Михаило Петровић, у Оснићу, окр. тимочког.
- 2) Мата Д. Павићевић, у Равнима, окр. ужицког.
- 3) Радослав Марјановић, у Десини, окр. пожаревачког.
- 4) Христина Станојевићева, у Београду, на сmederevском друму.
- 5) Александар Јовановић, у Миланци, окр. чачанског.
- 6) Драгутин В. Вучинић, у Бакусу, окр. топличког.

Претписом господина Министра просвете и црквених послова, постављен је за привременог учитеља и то:

- 1) Никола П. Берић, у Прлити, окр. тимочког.

РАЗРЕШЕНИ СУ ОД УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ

Претписима господина Министра просвете и црквених послова, разрешени су од учитељске дужности ови учитељи и учитељице и то:

- 1) Божидар Обрадовић, из Драгова, окр. моравског.
- 2) Љубомир Алемпијевић, из Кучајне, окр. смедеревског.
- 3) Боривоје Атанацковић, из Волује, окр. пожаревачког.
- 4) Љубомир Стојковић, из Мајдана, окр. рудничког.
- 5) Богосав Тодоровић, из Глумча, окр. ужицког.
- 6) Антоније Чаашевић, из Буракова, окр. пожаревачког.

УВАЖЕНЕ СУ ОСТАВКЕ

Претписом господина Министра просвете и црквених послова, уважене су оставке на учитељску службу овим учитељима и учитељицама и то:

- 1) Радославу Марјановићу, из Десине, окр. пожаревачког.
- 2) Тодору Петровићу, из Ђакуса, окр. топличког.
- 3) Стојки Динићки, из Доње Беле Реке, окр. тимачког.

ПРЕМЕШТЕНИ СУ

Претписом господина Министра просвете и црквених послова, стављена је у стање покоја учитељица:

- 1.) Милева Ј. Михаиловићева, из Београда.

УМРЛИ НАСТАВНИЦИ

- 1) Тодора Џакићева из Белога Потока, окр. тимочког.
- 2) Злата Живковићева из Петке, окр. пожаревачкот.
- 3) Александар Барлов из Вучковаца окр. крагујевачки.

ОДОБРЕЊА ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ О КЊИГАМА

Одлуком својом од 11. декембра 1908 год. ПБр. 19571, господин Министар просвете и црквених послова одобрио је, да се књига: „Основи Хемије и Минералогије“ од г. Драгутина К. Антића, професора, може привремено употребљавати као уџбеник приватног издања у средњим и стручним школама, док се не наштампа уџбеник државног издања.

Одлуком својом од 11. декембра 1908 год. ПБр. 19575, господин Министар просвете и црквених послова одобрио је, да се књига: „Позоришне игре“, коју је Одбор Фонда сиромашних ученица Женске Учитељске Школе у Београду штампао и која се продаје у корист тога Фонда, може набављати за школске књижнице народних, средњих и стручних школа.

Одлуком својом од 4. априла 1909 год. ПБр. 4356, господин Министар просвете и црквених послова одобрио је, да се књига: „Кара-Ђорђе“, трагедија у пет чинова од Милоша Цветића, може набављати за књижнице средњих, стручних и основних школа и употребљавати за поклањање ученицима тих школа.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

977. РЕДОВНИ САСТАНАК

25. фебруара 1909. год.

Били су: председник д-р Михаило Петровић; потпредседник Миљивоје Ј. Поповић; редовни чланови: Ранко Петровић, Сава Антоновић, Миљивоје Симић, Јосиф Ковачевић, Ђубомир Протић, Павле Поповић, д-р Чедомил Митровић, д-р Душан Рајичић, Светислав Максимовић; ванредни чланови: Сретен Пашић, Миљивоје Бапшић, д-р Светолик П. Стевановић и Михаило Станојевић.

Пословођа: **Михаило Недељковић.**

I

Прочитан је и примљен записник 976 саветског састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. ов. мес. ПБр. 1881, којим се извештава Главни Просветни Савет, да је Његово Величанство Краљ, указом својим од 11. ов. мес., благоволео, по уважењу оставке пређашње владе, поставити за Министра просвете и црквених послова г. Ђубомира Стојановића.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. ов. мес. ПБр. 1885, којим се шаље Главном Просветном Савету на оцену и мишљење одлука Професорског Савета Мушки Учитељске Школе у Јагодини о изменама у поступку досадашњега начина превођења ученика у старије разреде, као и о учитељском испиту.

Савет је одлучио: да се изиште по овоме мишљење свих професорских савета учитељских школа и да се умоле г.г. Ранко Петровић, директор III београдске гимназије, Миљивоје Симић, директор II београдске гимназије, и Јован Миодраговић, професор у пензији, да ову одлуку проуче и Савету у што краћем времену своје мишљење поднесу.

IV

Увези са Саветском одлуком донетом на 969 састанку од 12. новембра прошле године, прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. ов. мес. ЈБр. 2616, којим се спроводи Савету акт г. Зарије Р. Поповића.

Савет је, у вези са напред поменутом саветском одлуком, одлучио: да се овај акт упути на мишљење г.г. Владимиру Д. Стојановићу, професору Богословије Св. Саве, и Михаилу Станојевићу, учитељу.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. ов. мес. ЈБр. 2645, којим се, у вези са Саветском одлуком, донетом на 969 састанку од 12. новембра прошле године, спроводи Савету акт одређених г.г. референата за избор математичких уџбеника, које ваља примити за уџбеник државног издања у средњим школама.

Тај акт гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледали смо и по трећи пут превод Мочникove Геометрије, превод г. Стев. Давидовића, професора, и пошто је преводилац поступио по нашим напоменама, то смо мишљења да се дело може одмах дати у штампу, како би овај уџбеник (због израде клишета) могао бити готов за идућу школску годину.

25. фебруара 1909. г.

у Београду

Јос. Ковачевић
Ил. Н. Ђукановић
С. Милић.

Савет је овај извештај примио знању с тим, да се учини даље што је потребно у смислу одлуке Саветске, донете на 969 састанку од 12. новембра прошле године.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 23. ов. мес. ЈБр. 187, којим се спроводи Савету на мишљење кривица г. Добросава Дуканца, учитеља из Котраже.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета и Михаило Станојевић, учитељ из Београда, да ову кривицу проуче и Савету на првој идућој седници своје мишљење поднесу.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. ов. мес. ЈБр. 2040., којим се шаље Савету на мишљење молба г-ђе Даринке Мијалковићке, учитељице у пензији, која моли да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да се умоли г. д-р Душан Рајичић, професор, вршилац дужности референта за основну наставу, да по овој молби реферује Савету.

VIII

www.unilib.rs Саслушан је усмени реферет г.г. д-ра Чедомиља Митровића, ванредног професора Универзитета, и Михаила Станојевића, учитеља, о кривици г. Грандића, учитеља са Рашке.

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да не постоји дело за које би г. Грандића требало казнити.

IX

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова од 9. новембра прошле године ПБр. 5023, којим се, на основу чл. 5. закона о уређењу Министарства просвете и црквених послова и последње алинеје чл. 2. закона о уређењу Главног Просветног Савета, моли Савет за мишљење о кривичној одговорности г. Петра Пасхаљ-Гајевића, учитеља, као и о величини казне која би се евентуално имала изрећи г. Гајевићу.

Пошто је по овоме саслушан усмени реферат г.г. Љубомира Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду, и д-ра Чедомиља Митровића, ванредног професора Универзитета, Савет је дао мишљење: да кривица г. Гајевића по закону није доказана.

X

Саслушани су реферати г.г. Миливоја Башића, професора III београдске гимназије, и Драгутина Костића, професора II београдске гимназије, о Синтакси Српског језика од г. Илије Лалевића, професора.

Ти реферати гласе:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет извелео нам је, са актом својим СБр. 65. од 30. јула 1908. године, упутити на преглед и реферовање рукопис *Синтаксе српског језика, за средње српске школе, по Маретићу и другима, саставио Илија Лалевић, професор.*

Синтакса ова није нам непозната, јер ју је г. Лалевић штампао год. 1904. као уџбеник за средње српске школе у Турској, а г. Јивко Стевановић је о њој реферовао у Наставнику, год. 1905. — Подносећи ову синтаксу Министарству Просвете г. Лалевић је изменио и допунио нешто према напоменама г. Стевановића, нешто из свога искуства, радећи по њој у школи.

Послати рукопис г. Лалевића прегледали смо и налазимо: да би се ова *Синтакса српског језика* корисно могла употребити и у средњим школама Краљевине Србије, пошто се у њој учине још неке измене и поправке, према напоменама, које нам је част у прилогу '/. поднети Главном Просветном Савету, са захвалношћу на поверењу.

23. фебруара 1909. г.
у Београду

Миливоје Башић,
проф. III Беогр. Гимн.
Драгутин Костић,
проф. II Беогр. Гимн.

Синтакса Српскога Језика, од Илије Лалевића, професора.

WWW.UNILIB.BG

Г. Лалевић је, у главном, ову своју Синтаксу саставио по Маретићу, као што је у првом издању и нагласио. До душе он додаје: и по другима или тога је мало. Као што је познато, Маретићева је Синтакса израђена по врстама речи, код којих говори и о разним врстама сложених реченица, којима не даје засебно место. Према том, његова је Синтакса више формалистичка него логичка. Уз то је и историјска, јер се Маретић држао само Вука и народних умотворина, а мало се обзирао и на садашње стање језиковно.

I.

Г. Лалевић, и ако на крају даје кратак преглед сложених реченица, држи се Маретића, те говор о сложеним реченицама у главном испрљује код свеза и при говору о употреби глаголских облика. Незгода је отуда велика, што ученик тако не добива јасан преглед на једном месту, и што може добити појам да су нпр. свезе важније, него цео смисао реченични, и да оне управо пресуђују. Сем тога, ван сваке је сумње да на овај начин није ни исприрао све што се тиче сложених реченица, јер је познато да се разне врсте подређивањем сложених реченица (нпр. намерне, погодбене итд.) могу казати и без свеза и без какве особите употребе глаголских облика, као год и приређивањем сложене простим примицањем.

Даље, ми налазимо да је потребно задржати досадашње називе за оба начина слагања: *приређивањем* и *подређивањем* сложене реченице место назива по Маретићу: *успоредне* (координатне) и *зависне* (субординатне). Једно за то, што су ученици већ тако свики у љижим разредима, а друго што назив *успоредне* лако могу мешати са *споредним*. Сем тога, ако би се тако и могле назвати поједине реченице из једнога и другог начина слагања, како ће се звати цео начин слагања? Он у поти разликује и назив *самосталне* за саме просте реченице, по чем би излазило да су све друге *несамосталне*, егз. зависне. На што увођење толико нових термина, чим би се само забуна уносила међу ученике? Ако се пак хоће промена назива за приређивањем сложене реченице, онда мислимо да је боље и *напоредне* место *успоредне*. Исто тако чини нам се бољи досадашњи назив *споредне* реченице место *зависне*.

Није добра одредба да се успоредне реченице посматрају с обзиром на свезе тј. по значењима, а зависне не само с обзиром на значења (исказне, односне), него и с обзиром на то да ли оне стоје као предмет или подмет на (!) своју главну реченицу, или исказују намеру итд. (102 стр.) Ово је и нетачно и нејасно, а сем тога је већ све реченице напред прегледао по свезама придајући овима нека особена значења. Делити пак реченице према свезама, а не према логичком смислу реченица, неосновано је и непрегледно, јер свезе немају свога особитог значења, док га не приме од смисла реченичног, што се види и по том, што једна иста свеза служи најразноврснијим функцијама (нпр. *а* и за спојне и за супротне, тако и *и*, *kad* и за време и за поређење, *да* итд.).

Г. Лалевић разликује према свезама пет врста *приређивањем* сложених реченица или, како их он зове, „*успоредних*“: *спојне*, *супротне*, *развојне*, *закључне* и *изузетне*. Међутим, *закључне* се везују само свезом *дакле*¹, и

¹ Она и не служи за везивање, јер јој је место слободно: моја је крава, дакле моје и теле може се рећи: ..., моје дакле и теле... моје и теле дакле.

mogле би се уврстити у *спојне*, а изузетне могле би ући у *супротне*. Тако ~~бизес~~ остало при прећашње три врсте приређивањем сложених реченица, или ако се баш хоће нет врста, онда је боље, као што ради г. Ј. Лукић, додати: *последичне* и *узрочне* реченице, према Синтакси.

Подређивањем сложене реченице, или како их он зове *зависне*, дели на: *намерне, начинске, временске, исказне, узрочне, последичне, погодбене, допусне*, и све их разматра код свеза, додајући им, у кратком прегледу позади, и: *зависно-упитне и релативне реченице, а не помиње никде и месне, које свакако убраја у претходне две.*

Кад говори о реченицама тако по свезама и уз глаголске облике, наравно, да није могао обратити довољно пажње више унутрашњој страни а изнети ипр. кад долазе намерне и последичне реченице и после којих глаголи и израза, све случајеве погодбе итд.

Целокупна партија о сложеним реченицама, као што и само име Синтакса излаже, треба да буде детаљно и испрвно разрађена на крају, сама за се, нерастурено. Тако треба разрадити приређивањем сложене, и тако и подређивањем сложене реченице. Полазећи од гледишта да споредна реченица није ништа друго до прост додатак из главне реченице развијен у читаву реченицу, треба подређивањем сложене реченице поделити на: *подметне, прирочне и разних синтактичких одредаба*. Шта више, то би требало и шематски представити на једној или две просте разгранате реченице. Тако би се функције разних споредних реченица боље разумеле, говор би био потпунији и преглед јаснији, на једном mestу.

Исто тако противни смо стављању говора и о *реду речи у реченици* одмах иза именских додатака, кад је томе најбоље место, пошто се сврши о простој и сложеној реченици. Овако је изшло да је о реду речи и реченица опет говорено на два места, кад је морао додати иза сложених реченица нешто о положају њихову (особито уметнутих). И ако вели да нема каквих особитих правила о реду речи у реченици, он се и сувише губи у говору о положају неких синтактичких речи и енклитика, што се све може изучити практично и читањем. Међутим, о положају главнијих речи и споредних реченица у редовном и обрнутом реду реченичном, могло би се ипак више рећи као што је то урадио г. Ј. Лукић.

Важна партија је у Синтакси и *графење простога и сложенога питања*, коју расправља код треће врсте свеза — опет као да су свезе те које чине питање, а питање се гради и без особитог облика, нагласком — и код зависно-упитних реченица, дакле опет растурено. Тако исто говори и о *одрицању* уз прилог *не*, што је опет требало обрадити као засебну партију, као и прву.

Исто тако о *скраћивању* изостављањем и замењивањем не говори на једном него на више места, особито код парцијација и тринога стања, али, наравно, да тако није све испрво, нити се има потребан преглед. И то је требало засебно, на kraju обрадити, уз периоде, где ове и сам расправља, а где је било места и *некосредном* и *посредном* говору, а не одмах иза слагања прирока с подметом.

Битнија је још замерка и што партију о *падежима с предлозима* није разрадио испрвно, него је само наводно примере, с разним случајима значења у загради. То је, вели, учинио због тога, што је г. Ј. Стојановић ту партију разрадио у својој граматици за III разред. Међутим, то није требало ни најмање да му смета, да у својој Синтакси и њу обради, као

што је урадно и са свима осталим партијама, од којих су неке такође развођене граматикама за раније разреде.

То су наше најглавније замерке у погледу распореда, разраде и места поједињих важних синтактичких партија. Може бити да се г. Лалевић неће с њима сложити из бојазни да му Синтакса не буде на лик ових садашњих, које су већ у употреби. Али треба знати да се оригиналност не састоји у распореду, а нарочито не у овако непрегледном, него како ће се већ поznate ствари што јасније и простије представити.

II.

Друге, мање важне замерке тичу се: уношења неких ствари из говорнога језика, који се не може увек сматрати за правилан, за тим неправилно или неоптично протумачених поједињих правила, као и изостављања неких појединости.

a.

Г. Лалевић, исписујући из Маретића често узима мање важне ствари, дајући им и нехотице облик важнијих, а често и неке говорне погрешке (што је сасма разумљиво за једну научну Синтаксу Маретићеву, која има да представља зборник свих могућих употреба), не казујући, према захтевима Синтаксе уџбеника, да оне нису препоручљиве за подражавање. Ако се хоће да наведу и мање важније ствари, па и ређе говорне особине, често и провинцијалне, то треба стављати у напомене и ноте, истичући да је мање у обичају и мање правилно, као што често чини и Маретић. Међутим, г. Лалевић ређе то чини, а при том често важније ствари, нпр. о слагању релатива с именима из претходне реченице, или о грађењу присвојних придева ставља у ноте.

Тако нпр. он наводи на месту, где су правила, *анаколуте код партиципија*, и за њих примере: „Ирод, видевши Исуса, би му врло мило“, и „Дошао ја своме старом пријатељу, он заплака од радости“ итд. Да ли овакве примере треба наводити у синтакси уџбенику, из којега ученици треба да се науче правилно говорити и писати? Исто тако и исказивање уметнутих реченица релативним, као нпр. „Рука која може посјећи, ваља је цјеловати“ и „С дрвета с кога воће само онада, ваља га посећи“ итд. Са свим је друго са безличним и бесподметним реченицама, па и то само од неких глагола, (пошав, идући итд.), што може остати као правило.

Као што је познато, народ у обичном свом говору ретко употребљава савезну заменицу *који*, него место ње узима заменицу у сред. роду *што*, а падеж обележава даљајући дотични падеж личне заменице 3 лица *и, ја, је*: То је жена, *што си је* видео; то је ков, *што си га* јахао. *Што* овде није ништа друго него свеза као у Црногораца *те* место *који*. И ову би особину као говорну требало ставити само у напомену с назначењем, да њу не треба употребљавати место обичнога релатива. Шта више, не бисмо као правило узели ни кад *што* стоји место првога пад. *он*, нпр.: То је човек, што је јуче долазио. За правило бисмо сматрали само онда, кад се *што* односи на цео смисао претходне реченице, нпр.: Онде сам провео две године, *што* ми је веома коритило.

Не чини нам се тачно Маретићево, што и г. Лалевић усваја, да се заменица *чији* као релатив може узети само онда, ако се односи на именицу мушкига рода и то у јединини, а да у свима осталим случајима треба

употребити генетив присвојни од релатива *који*. Према том, не би валао:

То је жена, чија се кћи скоро удала, него: које се кћи... и „То су трговци, чију смо робу узели“, него: којих смо робу... Ако је некад и било тако, данас није него се данас у оште и у говорном језику и у књижевности употребљава: чији-а-е за именице свих родова и у оба броја, и то треба прогласити и за правило. Кад се г. Лалевић већ позива тако често на говорни језик, ево му једне најопштије употребе.

Све ово треба изменити према нашим напоменама, а понеке сувише ситнице и избацити, као нпр. како се *јамачно, зацело, управо* могу из главне реченице преместити у споредну, па да се смишо не промени, у толико више што ово није тачно.

6.

Све крупније нетачне или непотпуне одредбе у Синтакси г. Лалевића налазе се у реферату г. Драг. Костића, које сам и ја усвојио. Овде напомињем неке посебне, своје напомене.

— Нетачно је „да исказ о подмету казује само глагол“ и изостављање назива *споне* за неке глаголе, које он зове непотпуним, а имена уз њих допунама њиховим, по чем би излазило да су и ти глаголи важнији од имена. Примери пак као: „Трава је зелена“, „Он се зове Петар“ противно утврђују. Допунама би се пре могли назвати даљи предмети глаголски (у 2. 3. 6. и. итд.).

— Не мислим да је тачно да *усклици* могу бити прироци, нпр.: Он онда *бућ* у воду, јер су то реченице елиптичне, у којима се глагол подразумева.

— Ваља рећи да ређе бива, да се прирок слаже са најближим подметом, кад их има више.

— Нетачно је правило: кад су сви подмети у множини, или неки у множини, а неки у једнини, да се прирок управља по најближем подмету, али и по првом у реченици. Зар и кад је први женскога рода? Нпр.: Вароши, села и виногради беху уништене?

— Исто тако, по чем је јасно: да је у том случају *по себи* јасно, да ће доћи прирок у средњи род, ако су сви подмети средњега рода и у множини, кад је мало пре тога речено да прирок долази у мушки род, кад су сви подмети средњега рода и у једнини?

— Кад су подмети бројне именице на *ица*, није тачно ни потпуно да глагол долази у множину, а прилев час у једнину, час у множину. Глагол долази и у једнину („петорица их дође“ и „петорица их дођоше“), а кад има и прилев, глагол је или у једнини или у множини, а прилев је, ако је глагол у једнини, такође у једнини у средњем роду (петорица их је дошло), а у множини и мушким роду, ако је глагол у множини (петорица су дошли). Кад је глагол у множини, прилев може бити и у једнини и у женском роду: петорица су дошла. У г. Лалевића и нема примера за средњи род.

— Није тачно да уз збирне бројеве: *двоје, троје* итд. прирок ређе долази у једнину и средњи род, а чешће у множину и мушки род, него подједнако.

У оште цео овај одељак о слагању прирока с подметом треба прерадити.

— У партији о именским додацима незгодно је наводити атрибуте и остale додатке уз приркове додатке, о којима још није било говора (Мртва Марка на коњица врже). Маретић то чини, пошто је у оште дао појма и о прирковим додацима. Свакојако због тога г. г. Ст. Новаковић и Ђ. Стојановић и говоре најпре о додацима подмету, па онда о прирковим додацима.

— И одредба *апозиције*, додатка за друкчију ознаку неке речи, не чини нам се тачна, и пре бисмо се сложили да је она уједначени додатак и да је постпозитивна. У примерима: *царица* Милица и *река* Морава, *царица* и *река* нису апозиције него супстантивни атрибути.

— У говору о *природним додацима* најпре је требало поћи од најглавнијих — разних врста објеката.

— У говору о *придевима* не чини нам се тачно, да нема тачних правила о употреби одређеног и неодређеног вида, па то показати на једном примеру, који може бити погрешан и ако је народни, и да одређени вид казује особину, која је већ раније поменута. Није тачно ни да се поређење узима и онда, кад нема поређења, нпр. „Тога има само код богатијих људи“, где има поређења, само се оно не казује, него се подразумева. И то треба јасније изразити.

— Нетачно је да су иза: *два, оба, три, четири, неколико* именице женскога и сред. рода изједначиле 2. п. старе двојине са 1. п. множине. Кад се том успротиве примери: *два јагњета, два пилета* итд., он то у ноти објашњава, да је то за то што те речи и немају множине од тога облика, него: *јагњци, пилићи*. А шта ћемо с речима: *два танета, ћебета*, које имају и множину: *танета, ћебета?* Није ли боље рећи: да именице ма кога рода иза тих бројева стоје у 1. п. старе двојине, који се сад изједначио с 2. п. једн.? Придев пак у прироку код именница у жен. и сред. р. заиста долази у 1. п. мн.

— Непотпуно је да предлози не могу стајати пред крајним личним заменицама сем пред 4. п. ј. м. р. — на ме, за те. Треба рећи да је то за то, што су то баш прави облици 4. п. а да су дужи узети од 2. п.

— Не чини нам се добро: има свршених глагола, код којих се може осетити понављање радње, али сваки пут је трајање ограничено на један трен, нпр. попуцати, испребијати итд. Боље је рећи да се у тих глагола радња извршила у ограниченом простору времена, али са више подмета или на више предмета, или да се радња извршила на више места једнога предмета.

— Нетачно је да од трајних глагола, кад се сложе с предлозима, неки постају свршени, а неки и тада остају трајни, нпр. *исилести* и *износити*. Тачно је да трајни глаголи, кад се сложе с предлозима, постају увек свршени, а участани, кад се сложе с предлозима, ако су I. степена, постају трајни, а ако су II. степена, постају I. ст. нпр. *износити, изводити*. (тр.), *извађати* (I ст.) Јер: *носити* и *водити* су у ствари участани према *мести* и *вести*, који се више не говоре, али да су задржали и участано значење, види се по овој творби.

— Не чини нам се тачно ни да су *бити, јесам, моћи* непотпуни, а да могу бити и потпуни. Треба рећи обрнуто.

— О *свезама* смо већ рекли, да није требало код њих говорити и о реченицима, а о постапању свеза и њиховим врстама колико је потребно.

— Није тачно: кад у реченици има која реч одречна, онда и глагол мора бити одречан. У ствари је обратно, што сведочи најбоље пример: То је никакав човек, где је атрибут одречан.

— Не чини нам се тачно објашњење кад, после глагола страха, долази одречан глагол, и да су то неке примакнуте упитне реченице. Боље је објашњење у г. Лукића. Треба рећи и кад то *не* не долази, и којим се још облицима исказују (будућим позитивним и негативним).

— Није тачно да после глагола *сметања* и *забранавања* долазе одречне реченице, а ређе потврдне. Данас је то напротив (забрањујем ти да говориш, а ређе . . . да не говориш).

Да не додази и после *док, докле*, боље је говорити код временских реченица.

— Део о падежима треба да је систематичније и потпуније израђен, уређен према функцијама и сродности значења поједињих падежа. Падежи треба да су уређени по зависности својој, а не по реду цифара (1, 5, 4, 2, 3, 6, 7. ит.). При том треба свугде задржати уобичајене латинске термине (генитив посесивни, квалитативни, separationis итд.) На тај начин компаративним путем боље ће се памтити граматика и једнога и другога језика.

— Разликује и генитив на питање *какав*: Не дајте се у јаром ропства, а то је опет генитив присвојни, као што се и у присвојних придева: нпр. *говеће* (месо), пилећи не осећа виште значење присвојности него каквоће.

— Ген. субјективни у тесној је свези с ген. посесивним, те треба рећи да све што важи о атрибуту за ген. пос., важи и за њ. Према том не ваља: заслужио наклоност цара м. цареву.

— Нетачно је: да иза свезе *kad* не може доћи будуће време, него сад. време свршених глагола или *будем* и прошasti придев. А како имају ученици разумети: Не знам *kad* ћете доћи? Или зависно-упитне реченице не сматра за зависне реченице, што је онда било потребно рећи.

— Употребу *погодбенога начина* требало је боље извести — у три ступња. Није тачно, да *kad* увек тражи погодбени начин, јер иза *kad* долази и сад. време: Кад нећу оцу да коме ћу? Тако исто не казује се са *да* само нешто противно истини, него и могућност: Да отидем тамо, био бих срећан. У том случају *да* замењује *kad*: Да ме хоће у сватове звати, ја бих пошла. Да би се они тога опоменули, имали би вријеме да се врате. Учинићу, да бих знао да ћу погинути.

— На што наводити примере, у којима се партиципи: *бивши* и *идуки* мењају? Треба ли то примити и у граматику?

8.

Сад ћемо поменути понешто, што је изостављено, а требало је да је. То би упоштење било на рачун сувишних примера и опширних правила.

— У набрајању непотпуних глагола као спона могао је г. Лалевић бити потпунији и поделити их по категоријама. Исто тако требало је навести и разне случаје, у којима се прирок изоставља (глаголи кретања и при узвицима).

— Треба забележити разне случаје, кад су у подмету именице мужкога рода на *a*, како се тада управља прирок у истој реченици и потоњим, кад већ помиње да се уз *два*, *оба* итд. илази и мужки род, особито у потоњим реченицама.

— И говор о употреби *именица* могао је бити опширенји и прегледнији.

— Код *придева* могло би се више рећи, нпр. који се придеви употребљавају само у одређеном, а који само у неодређ. виду, о грађењу присвојних придева, о том који се придеви не дају поредити итд. Додуше, могло би се напоменути, да то припада науци о облицима и основама, али, кад је употреби метода концентричних кругова, и кад су синтактичка значења често у свези с овим творбама, то не треба ово избегавати, у толико више што г. Лалевић и сам то додирује на више места.

— О употреби свих заменица З. л. непознатог као упитних и савезних могло се потпуније рећи.

— Место *који* не долази само *где* и *како*, него и *те*, кад већ чешће помиње и провинцијалне особине.

— Одељак о **заменицама** треба да је потпунији: о употреби личних (као енклитика и за појачавање, имаоца у 2. и 3. п. итд.), присвојних и осталих придевних заменица (тај, онај, сам), нешто о постању заменице 3. л. **он**, **она**, **оно** и **и** (п. ја, је), о примању **и** из одређ. вида придевског (такав и так-и — такв-и, таков-и), о мењању заменица на **ов**, **ун**; више о повратној заменици се код глагола, кад већ доста помиње из науке о облицима итд.

— И део о **глаголима** могао је бити потпунији: о постању трајних и учестаних глагола I. и II. степена, и по којим се врстама глаголским мењају итд., па би ту било места и трином стању. Деоба глагола на **подметне** и **предметне**, чини нам се боља и прегледнија.

— Код **прилога** могло се више рећи о постању, где је требало навести све случајеве: од 4. п. ј. сп. р. описних придева, па и поређених, и придевних заменица; од некадашњег 6. п. мн. на **ски** и **ки** (скли и кли), као и од неких именица у неким падежима (6. и 2. п. — широм, паопачке, безобзирце) и падежима с предпозима итд. Требало би навести и све важније: за време, место, начин итд.

— Исто то и о **предпозима** и њихову постању, и навести који се слажу с којим падежима. Могло се нешто рећи и о спајању њихову с именицима и с глаголима, и каква значења дају овим последњим (по Миклошићу).

— И о постајању **свеза** могло би се више рећи (засебне речи, од прилога, придевних заменица и сложени изрази).

— Рекли смо већ да иције требало говорити о реченицама код свеза, и навели разлоге за то. Овде ћемо навести шта је још требало рећи код појединачних врста реченица.

Спојне реченице везују се и прилозима: такође, то; које — које, делом — делом; изразима: с једне стране — с друге стране, у једну руку — у другу руку, час — час, прво, друго итд.; за тим, по том, па онда итд.

Супротне реченице и свезама: и, ала, да, а да, та, те, е, ну, а ну, да ну, ма, ема, еле, и **иначе**.

Раздвојне и са: а — а, али, те — те, воља — воља, ја ли — ја ли, ја — ја.

Прве и друге још и без икаквих свеза.

Исто тако и **подређивањем** сложене реченице треба допунити.

Временске реченице везују се и прилозима: истом, нетом и таман. И требало је навести случаје кад се радља и у главној и у споредној једновремено догађа, кад се у главној догађа раније или доцније него у споредној, и које се свезе тада употребљавају.

Код начинских свеза мало су обраћене **реченице за начин**, за поређење о којима нешто у напомени говори. Код компаративних реченица требало је разликовати четири случаја: за једнакост, неједнакост, погодбу и тврђење или казивање нечега супротног главној реченици. Први случај се казује и заменицама (какав — такав, коликв — толики), те их овде код свеза и не помиње, али то не чини ни код релативних реченица.

И у **исказним** реченицама могао је бити опширенји и навести разне случаје.

За **последичне** реченице није довољно речено, којим се свезама везују, него и у којим случајима оне долазе (после показних заменица и прилога, безличних израза итд.). Тако исти и за **узрочне**. И о **намерним** реченицама требало је рећи у којим случајима долазе (после којих глагола).

Погодбене реченице требало је поделити на три врсте: стварне — реалне, могуће — потенцијалне и немогуће — иреалне. Погодбене се реченице везују и са *ко, који, што*.

Допусне реченице казују се и без свеза самим прошастим придевом, али удвојеним, при чем је други одречан, а и изразима: Где си да си, ћути.

— *Номинатив*, сем службе подмета и прирока, служи још и за име-неке одредбе, за дозивање, заклетву, показивање итд.

Генетив посесивни допунити речима код којих се самима, без атрибута, казује припадање (именице збирне, мислене, заменице итд.) и све пре-гледније изнети. За *ген. обј.* треба рећи да њему не треба атрибут.

Уз генет. парт. треба додати и глаголе: жудети, искати, требати итд. које је требало издвојити од осталих, као што треба издвојити по категоријама глаголе сећања (*memoriae*), примицања и растављања (*separationis*) у засебе чланове. Ту је требало ставити и генетив после одречних глагола, као и ген. *pretii*. — Најзад додати и генетив за *начин* — наопачке, без обзирце, сада прилоге.

— И код *датива* требало је глаголе поделити по категоријама, а не све измешати на питања: коме, чему. Затим додати или засебно издвојити датив уз усклике и прилоге (авај, јаох, ево итд.); датив за заклетву, намеру, после глагола кретања; за узрок и датив с инфинитивом (датив као део им. прирока).

— Уз *акузатив* додати или засебно издвојити именице уз глагол *стати* (дрека чика итд.), за узрок, уз непрелазне глаголе који постају преко других прелазни, сложене (непрелазне) с предлогизма, непрелазне које постају прелазни мењајући значење, за поздрав и жељу.

— *Бокатив* долази место номинатива и у именском делу прирока.

— Код *инструментала* треба значења оруђа детаљисати, у којим slu-чајима и после којих глагола долази (после глагола кретања, неких непрелазних: владати, осећати се итд., прелазних, кад се казује оруђе којим се врше, неких повратних, за узрок, после глагола: старати се итд., сличних придева итд.

— Код глаголских облика треба допунити: да се *садашње време* трајних глагола може узети као *prae hist.* и у зависним реченицама, кад је у главној прошлост довољно означена: Рече онима што иду за њима; а реће у главним. У независно-упитним реченицама са *да* место погодбенога начина или буд. вр.: Шта да радим? — и у нестварно-погодбеним реченицама: Да имам, дао бах ти. Треба на једно место прикупити свеколике функције једног облика.

— И говор о *заповедном* начину могао је бити оширији, нпр. да се казује и будућим и прошлим временом (што он додуше помиње код тих времена). Па онда виште за усклике је о забрани. Да ли је баш *хајде* турска реч? (Да није од усклика *хај* и имп. дѣ од дѣ-ти?)

— *Прсљ. несвршено* време узима се и за казивање жеље, неизвршене заповести и погодбу. (Беше видети. Беше брати, а не спати. Хоћаше ме ухватити).

— *Преф. свршено* употребљава се још и кад се говори: у чуду, жа-лости, прекоревању и у питањима. Даље место имперфекта и перфекта: Ја дођох у име оца и сина. Ту тамнова три године.

— *Прошло време* употребљава се место будућега и у главним: Ако не побегнеш, погину си. За казивање погодбе: Да сам будна била, не би добио...

— Код *фут. егзактног* треба додати и облике: хтеде, буде, итд. од познатих шест глагола.

— Код погодбеног начина треба казати да каткад замењује будуће време (Ко би мене воде напојио, тај би души места ухватио). За казивање да се нешто може десити, али се не каже да ли се заиста догађа или не (Онда стану нагонити оне људе, који не би хтели да устану с њима). За што у ноти: *би ли воде?* где се хтеше изоставља? Исто тако за што у ноти да се погодба казује с прећ. свршеним и несвршеним временом од глагола *хтети* и нач. неодређеним?

— Треба навести више именица и придева који долазе уз нач. неодређени. Начин неодређени замењује и нач. неодрећ. у трином облику: Грешата је то учинити. За грађење будућег времена.

— Више треба рећи о употреби *глаг. прилога* у начинским и у исказним реченицама, после глагола *чути*, *видети* и где се прилог врем. сад. раствара у сад. време са *зде*, *како*, *да*, *е*. И о прилогу вр. пр. у временским, узрочним и поредним реченицама.

— Кад се говори о једној функцији, добро је ту поменути и друге начине, пр. за казивање жеље, сем прошастог придева, употребљава се и сад. време с *да*, кад се жели да то буде (Да си жив) и прошло време с *да*, кад се казује да нешто не може да буде: Да сам умро!

— У интерпукцији, која је, у главном, добра, и коју у предговору заступа називајући је формалном и немачком према логичној и француској, што је могло изостати, треба код запете додати још случаја у којима не треба стављати запету, нир, код исказних реченица с: *да*, *зде*, *како*, после глагола *sentiendi* и онажања, и *намерних* после глагола кретања. Међутим додати да бива да се запета ставља и кад се набрајају имена и глаголи, иako пред сваким стоји свеза *и*. (Он је и добар, и племенит, и храбар).

— После знака чуђења и питања долази мало слово, ако цела реченица стоји као предмет (Добар дан, рече он).

Ово су главније нештотпуности које би требало попунити. Наравно, да има доста сувишности, које би се могле изоставити, ставити у поте, или сажети у друга правила. Н. пр. да прошasti придев и начин неодређени могу бити прирок, кад се већ зна, да су прироци глаголи разуме се, у свима облицима. Потребније би било рећи да то не могу бити сами глаголски прилози. Или кад су у реченици подмети: народ, јато, дружина, један други и т. д. да прирок долази и у једнину и у множину и т. д. Кад је већ речено о слагању именица с бројевима и неодређеним заменицима, у одељку о слагању прирока с подметом, није се требало више о том задржавати у одељку о бројевима и заменицима и т. д.

III.

Што се тиче стила, којим је ова Синтакса написана, он није ни научни ни уџбенички. У тежњи да буде ученицима што јасније, писац се губио у објашњењима промашајући жељени смер. Отуда су му многе одредбе расплинуте и неодређене, а на више места је и наративан. Н. пр. „У оба та случаја мисао је казана само једном реченицом, и зато се ова зове проста реченица. С погледом на саставље делове, тај се назив распада (!) у два, па та се реченица зове проста итд.“ „Пре него пређемо на те додатке потребно је имати на уму неке особине тих реченица и т. д.“ Или о реду речи: „После овога што је речено, говорити се још може (!) само о томе шта је обичније, а шта мање обично. Како навођење све те разноликости не даје неке нарочите користи, ми ћemo у опште споменути, како то бива

и т. д.⁴ Нарочито бисмо му препоручили да од Маретића позајмљену особитост дакако у средини реченице (која је у истини немачко jawohl) изостави.

Стил дакле треба да је одређенији, аодредбе што простије и јасније, речене са онолико речи колико је најпотребније. Понешто не треба ни објашњавати, јер је и сувише јасно, а понеке ствари треба оставити самоме наставнику.

Ваља ревидовати и свести примере на најпотребније. Н. пр. на стр. 4. Добра дела вазда *се виде* где глагол *се виде* није ни копулативан, ни пример како од копулативнога постаје потпун, него пасиван.

Противни смо оним многобројним нотама испод текста, које ће уносити само забуну. Важније нега се унесу у правила и напомене, а мање важне могу се и изоставити.

На техничку страну ваља обратити особиту пажњу, те примере штампани гармондом, а напомене петитом, па да се има потребна прегледност.

Кад г. Лалевић исправи своју Синтаксу по овим напоменама, особито по I. делу, где се говори о распореду и реченицама, и тако је буде штампао, мишљења смо да се она може корисно употребити као уџбеник у нашим средњим школама, поред осталих уџбеника који су већ у употреби.

Главноме Просветном Савету захвалан на поверењу

15. фебруара 1909. год.

у Београду

Напомене г. Башића примам и за своје

Миливој Башић

проф. III беогр. гимназије

Драгутин Костић

проф. II Беогр. Гимназије

Синтакса Српског Језика

од Илије Лалевића

I. Општије напомене.

1. Нису сви одељци у једнакој мери обрађени; партија нпр. о сvezама изложена је несразмерно детаљније него остале и много значајније (партија о реченицама нпр.), подробније него је то потребно у једном уџбенику гимназијском.

2. Правила су обично излагана опширно, негде и врло опширно, с много речи, што већ само собом може отежати разумевање; док би нпр. код значења падежних било довољно истаћи напред само значење („припадање“, „предмет“ итд.) па наврстати, опет не *многе* него *добре* примере, као што је у Синтакси Мирка Дивковића, а како је понегде и код г. Лалевића, нпр. код предлога.

Разумљивости правила много би допринело, поред концизности у излагању, и то, кад би се излагање његово удружило с анализом подесних примера и с указивањем на сличне или на супротне случајеве у синтакси нашега језика. Има тога и у рукопису г. Лалевића, само реће. (Нпр. на стр. 9, код *додатака* у реченици ндр.).

Па се тако, између остalogа, за ученике IV разреда, којима је у првом реду и намењена овако систематска синтакса, могу корисно чинити и порсћења са синтаксом латинскога и немачког језика, нпр. у одељку о реду речи (Тако би ученици добили тачнији појам о „слободи“ нашега реда речи.) па

код употребе рефлексивне заменице, и другде. У том је смеру и г. Лалевић, поред наших назива, наводио и опште научне термине, латинске; али ни то не увек.

3. Ради боље прегледности потребно ће бити да г. Лалевић учини неке измене у распореду градива, према напоменама које излажемо посебно.

II Посебне напомене.

(Наводимо, у главном, по реду који је у рукопису г. Лалевића).

Стр. 3. У примерима за логички подмет требало га је истаћи курсивом како је то учињено код обичног, граматичког подмета, нарочито у оваквим реченицама: Стаде вика људи и жене.

У дефиницији прирока место „само“ треба ставити „обично“ или „најобичније“ (стоји прирок у личном глаголском облику). Ту би још ваљало напоменути да је прирок главни фактор у реченици (без њега је не може ни бити, по њему се подмет и налази, те би управо требало прво о њему и говорити), а затим, да је онепт у прироку главни чинилац глагол.

Стр. 4. У глаголе непотпуна значења (јесам, постанем...) не би требало убрајати и оне с допуном у инфинитиву (почети, моћи, морати...), јер су они ишак прирок, рецимо „граматички“, а допуна им одговара предмету (Он поче певати — он поче песму...), односно читавој предметној реченици (Он поче да пева, ја морам да идем...). Али, кад се већ узме онако (то чини и Маретић, па и Новаковић), онда те случајеве не треба мешати са „именским“ (помешаним) прироком; него би се могло рећи да се прирок зове „глаголским“ (или „чистим“) све дотле, док су у њему само глаголски облици (Он пева, он је певao, он поче певати, он је био почeo певати...), а иначе, ако у њему има и која друга реч, обично име, онда да се назове „помешан“, или „именски“, како пеће г. Лалевић, а како се до сад звао. — Случаји са прилогом у прироку (Он је ту) могу се лако објаснити баш и као прирок, и поред другог назива („именски“), само би и ту требало, као оно код подмета, чинити разлику и издвојити „граматички“ прирок према „логичком“, који је у осталом тако простран, да може у се примити и сваки глаголски додатак, који се нарочито хоће да истакне. (Разлика је: Он је метнуо главу у торбу — у истини — и: Он је метнуо главу у торбу, тј. дрзнуо се, — у пренесеном смислу!)

Стр. 3. Напомена о реченицима као подмет требало је да дође, као што је, сасвим добро, напомена о логичком подмету, после тачке о реченицима без подмета; тако би се боље истакло како се оне само чине да су без подмета.

Стр. 5. Слагање прирока са ближим подметом, било по броју (т. 3.), било по роду (т. 4. а), било по лицу (т. 2. напом.) боље је издвојити у заједничку општу напомену; овако је расцепкано. Тако би исто било згодније издвојити у једну растурене напомене о слагању прирока по смислу (т. 6, а, т. 8.).

Стр. 6. За случајеве: Главари ишу војска; Трећина су војници... тачније је и боље рећи: да је глагол увек у множини.

Стр. 9. и даље. У одељку о додацима у реченици г. Лалевић уводи у неколико нове називе. Тако он, прво, место „подметових“ додатака (епитети) наводи „именске“, што је сасвим оправдано, јер нема само подмет оних додатака него свако име (управо сущантив: именица и личне именичке заменице), па ма шта ово било у реченици. Али је г. Лалевић стао на пола

пута, па ону другу врсту додатака, адвербијалија, зове и даље *прирочним*, ма да и они не припадају само прироку, него сваком глаголу, много ређе при-
деву (Он је тако мали) или прилогу (Он пева *врло* лепо), те би се, с кра-
тком напоменом за последње случајеве, могли и они назвати опет „глаголским“,
како их неки наставници гимназијски и зову. Тако би се потпуно избегло
оно заморно одређивање „додатка додатку додатковом“ или додатка првог,
другог, трећег реда“.

Друга новина у називима припада сасвим г. Лалевићу. Он наиме атри-
бут зове и „*додатак за сталне особине*“ (зашто ипак не краће: „стални
д.“ као ниже?), предикативни, прирочни додатак зове „*додатак за при-
времене особине*“ или краће „*привремени додатак*“; апозицију зове „*до-
датак за друкчију ознаку*“ (зашто и ту не краће: „друкчија ознака“?). Ова
измена потекла је, види се, нарочито због „*прирочног*“ додатка, који заиста
буни ћаке у почетку. Називи г. Лалевића су добри, што доста јасно истичу
своју службу, само би их још требало онако скратити. Али, кад је то учинио
код „*сталног додатка*“ и „*друкчије ознаке*“, сасвим оправдано, требало је
и код „*привременог додатка*“ да наведе и досадашњи, уобичајени назив, и
да објасни како је он могао добити то, за ћаке, заиста мало чудно име. То
би лако постигао расширивши додатак тај у целу реченицу (*Гладан* коњ пасе
— коњ пасе, кад је *гладан*; Коњ волим *бела* — коња волим, кад, ако је
који је *бео*...), у којој он постаје прави прирок, предикат. Кад би још по-
казао како се чини готово бесмислено, смешно, радити то и са атрибутом
(Бео коњ пасе — коњ, кад је, ако је, који је *бео*, пасе!), истакао би боље
разлику међу овим додацима. А таквога и другога још деференцирања требало
би у овом одељку више, нарочито код апозиције, у коју ми мислим да не
трέба убрајати и случаје као *царица Милица*. То, у осталом, није ни г.
Лалевић чинио у првом рукопису своје Синтаксе, него је и те случајеве за-
једно са оним као *белица шеница*, а после њих, прибрајао атрибут, како
и треба.

Стр. 15. т. 2. Последња три примера нису згодни да покажу, како
неке свезе реченичне могу стајати и иза које речи у реченици, а не само
на почетку, јер у њима је (Ја *док* нисам то чуо, мировао сам; Сестра *кад*
га угледа, врло се обрадује; Оне друге две сестре пошто видеше то, почну...)
боље узети да је свеза ипак на почетку или *уметнуте* реченице; што се већ
не би могло рећи, кад би се подмет поновио (Матор курјак *ако* и не може
јуести, он опет шкљоца).

Стр. 16, т. 3., е. Г. Лалевићу као да није јасно кад се заменице *ко-
год*, *што-год* и др. пишу састављено, кад растављено, и грёши у томе на
више места (на стр. 31.). Енклитика може одвојити оно *год*, само ако заменица има
значење *свако*, *свакша* и сл., и зато се ту *год* пише увек одво-
јено; не може га раставити, те се увек и пише заједно, кад заменица има
значење неодређености: *неко*, *нешто*. (Разлика је: Је ли ме *когод* тражио?
— и — *Ко* ме је *год* тражио, те и: *Ко год* ме је...!). — Други пример за
растављање предлога енклитиком (Покрај *ми* куће....) непоуздан је.

Стр. 22, т. 2, а. Требало је истаћи и назив „*природни род* (овaj
војвода) према „*граматичком*“ (ове војводе).

Стр. 28. За заменице је довољно рећи да неке од њих („личне“, „име-
ничке“) стоје самостално *као именице*, отуда им и онај други назив, а не
да су оне „*управо именице*“ (Супстантив је ипак шири појам него наша
именица); друге опет стоје *као придеви*, уз именице, отуда им назив „*при-
девне*“.

WWW.UNILIBERS.COM Стр. 33. т. 1. а. Кад се наводе примери за *узрочне* глаголе (У вечер ме рано *лијегаше....*) требало је навести и назив, и објаснити га.

Стр. 35. б. Глаголе, по трајању, најбоље је делити на *несвршене* (имперфективни, у Лалевића: *трајни*) и *свршене* (перфективни); прве даље на *трајне* (дуративни, у г. Лалевића: *неирекидни*) и *учестане* (итеративни).

Стр. 38. Нетачно је рећи да предлози *стављају* имена у различне падеже; јер откуда би онда уз *један* исти предлог могло бити више различних падежа. Падеж зависи од значења, које има то име у реченици, а то је значење најобичније изражено глаголом. Отуда су на пр. уз исти предлог (на, над, за...) различни падежи према разним глаголима кретања или мирувања, на питање *где?* или *куда?* у вези с *променом* места или стања, или без њега. Све је ово код тих предлога требало поменути.

Стр. 39. Пример: Дошао је с мотком *место* (разуме се: *да је дошао....*) са секиром — није згодан за случај с *два* предлога, као ни ови примери: *Место* да се обрадују, поплаши се... *Сем* што нас је преварио... — за случајеве с *предлогом пред реченицом*. Сва три примера треба да дођу на стр. 40, где су и други у којима се истакнуте речи јављају као *прилози*.

Код предлога је још требало навести поделу по постанку: на *просте* или *праве* (од, до, из, кад...), на *изведене* (више, ниже, дуж...) и на *сложене* (изнад...) с напоменом да с последњим двема врстама обично стоји други падеж. (Седнем под дрво; седим под дрветом; али: Седим, седнем испод дрвета).

Стр. 48. За одвајање рече *не* код глагола, ван она четири случаја (рачунамо и *нећу*) згодно је истаћи практично правило (има га баш и у Маретића): ако се *не* одвоји од глагола у перфекту, онда се одваја и у свима осталим чистим глаголским облицима. (Он *није* стао — од: *не стати*; он је *нестао* — од: *не стати*).

Стр. 51. т. 2. Непотребно је нарочито истицати да у номинативу стоји и „привремени“ („предикативни“) додатак, кад се не каже: „ако је додатак подмету“. То је, у осталом, требало поменути код шестог падежа, као нешто особено.

Стр. 52. Кула *Буришића* — није: „(или: — ћева)“ него: *Буришића*, те је нетачно да је генитив припадања обичан и од презимена, него треба додати: „у множини.“ — Пример: Заслужио је наклоност *цара, владе и народа* — непоуздан је, те би и његово правило (стр. 51.): „Кад се припадање односи на више речи“ вредело поуздано онда, ако би се додало: „нарочито ако све те речи значе исто лице, ствар,“ иначе је обичнији присвојни пријед. (Разлика је: У име *цара* и *краља* — једно лице — и: У име *царево* и *краљево!* Отуд: У име *оца* и *сина* и *духа*).

Стр. 59. Примере из т. 1. као: Пак ти идеши *цркви Раваници* (и остале четири за тим) требало је издвојити у засебну напомену о значењу *циља*, па уз то истаћи и разлику између тих случајева и оних где је датив с предлогом *к*, јер је у овима само значење *правца*. Али први пример за овакав случај (стр. 62) не би смео гласити: Сваки дан иде *к* својој кући. (Разлука је: Отишао је *цркви* — и — Отишао је ка цркви т. ј. у том правцу!)

Стр. 60. Тачку 3. и 4. требало би саставити у једну (dat. comm. etc.) а одатле издвојити у засебну напомену примере за датив место генитива (посесивни и др.). С том пак напоменом ваљало би свезати случајеве с дативом уз гл. *јесам* у значењу припадања (*Лаву* су јаке ноге, т. б. а); исто

тако треба свезати и одељак б. из те тачке (*Коме је путовати...*) са примерима где је датив логички подмет (Прохте *ми* се....).

Стр. 62. Правило у т. 1. требало је казати просто: „акузатив најобичније казује предмет (објект) радњи глаголској“.

Стр. 63. У т. 3. требало је од. б. (Страх је мене...) и од. а. (Мрзи ме...) везати у заједничку напомену о логичком подмету. Одељак в. из те тачке (Волиј сам брата...) ваљало је везати са примерима за акузатив објекта (тач. 1.), па је тамо требало да дође и т. 6. (На ти сабљу...) према значењу свом, јер је оно знатније и пресудније него врста речи, уз коју је акузатив.

Стр. 67 и д. Случајеве за аблатив уз глаголе *владати*, *управљати* и т. д. требало би одвојити за се из напомене т. 1., где су примери за „обзор“, „поглед“ („даље средство“), као случајеве *предмета* у аблативу, те их ставити уз т. 6., где су примери за *даљи* објекат (Туђег оца оцем зовеш...). Обрнуто томе, није требало случајеве: Поље је родило *шенициом*, клонуше *духом* — одвајати од случајева: Обилан *житом*, Богом побратим (т. 8) него их све заједно довести у свезу са случајевима из напомене т. 1. („обзор“, „даље средство“).

Стр. 72 и д. У одељку о *употреби глаголских облика* требало је пре свега дати преглед њихов по *главном*, *основном* значењу њихову, по категојијама временским (садашњост, свршена садашњост, прошлост и т. д.), па онда одмах напоменути како се ти глаголи врло често *узајамно* замењују у значењима (тада „пренесеним“). Ту би одмах требало рећи да се *садашње време* свршених глагола само тако зове због облика свог, а да је у њему увек значење свршености, прошлости. — За „историјска“ времена требало је напоменути да се тако *нарочито* зову они облици глаголски који нису историјски сами по себи, по свом основном значењу (на пр. императив, футур и т. д. те онда и презенс *несвршених* глагола — баш према презенсу свршених). — За презенс *несвршених* глагола у споредним реченицама требало је рећи да показује и *савременост* са радњом главне реченице.

Стр. 77. За имперфекат је требало рећи да он казује рдању која је у прошлости а) *трајала*, б) *поновљала се* (и од глагола који нису участани). Незгодно је речено у дефиницији да и имперфекат казује што и перфекат, те се чини да он замењује перфекат баш у том свом значењу; а оно је управо обратно. Овде је требало навести или бар упутити на случајеве: *Бјеше брати*, а не снati, — и: *Шкаше ме ухватити* (место правог кондиционала).

Стр. 84. Код *првог егзактног футура* у т. 2. требало је истаћи да казује *сумњу*.

Стр. 88. Код *инфинитива* требало је да дође напомена, као код глаголских прилога, да замењују, „скраћују“ споредне реченице (т. 1. а, 2, 2.).

Стр. 101. Код *траног стања* непотребно је објашњење у т. 11 већ и зато, што је онако гломазно те тешко разумљиво.

Стр. 111. Запета се између приређених реченица не пише обично само онда, ако је свеза и (не и: *те, па*).

Стр. 112. Чудна ствар! Г. Лалевић поставља правило да се реченице кад се наводе као примери, одвајају запетом и тачком с паузом, а сам не ради тако никде, већ одваја само тачком с паузом, и због тога се опет у напомени на овој страни извињава. Кад већ забиља види да је боље како он чини, онда то треба и да истакне као правило. — У т. 3. треба рећи

да се запетом одвајају једнаки делови реченични а не „речи, које се ређају без свеза“.

Стр. 117. Код *дељења речи на слогове* требало је пре свега напоменути да се оно врши према *изговору*, па онда показати практично правило за групе сугласника који могу или не могу стојати на почетку речи.

Драгутин Костић
проф. П беогр. гимназије

Ове напомене г. Драг. Костића примам и за своје

Мил. Башић,
проф.

Према овим рефератима Савет је дао мишљење: да се Синтакса Српског језика од г. Илије Лалевића, професора, може употребљавати као уџбеник приватног издања у нашим средњим школама, пошто претходно г. Лалевић, у споразуму са г.г. референтима, учини измене и преправке према напоменама изложеним у реферату и такав штампан примерак поднесе Савету.

Г.г. Миливоју Башићу и Драгутину Костићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је по (30) тридесет динара.

XI

Саслушан је писмени реферат г.г. Сретена Пашића, управитеља Више Женске Школе у Београду, и Ђубомира М. Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду, о рукопису „Дечји Свет“ од г. Тире Ранчића, учитеља из Бруса.

Тaj реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледали смо рукопис г. Тире Ранчића, учитеља, збирку моралних прича, израђену по немачким оригиналама, под називом „Дечји Свет“.

Прича има десет. И ако ове причице нису од јаче литерарне вредности, одликују се јасним излагањем и доста добрым језиком.

Мишљења смо да се могу одобрити за поклањање ученицима и ученицама III и IV. р. основних школа, пошто се у текст, пре штампања, унесу језиковне исправке, које смо учинили у рукопису.

Главном Просветном Савету захвални,

23. фебруара 1909. г.

у Београду

Сретен Пашић
управ. В. Ж. Школе

Љуб. М. Протић
управ. Ж. Уч. Школе

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да се књига „Дечји Свет“, коју је по немачком написао г. Тири Ранчић, учитељ, може препоручити за поклањање ученицима и ученицама III и IV разреда основних школа, пошто се у текст, пре штампања, унесу језиковне исправке, које су г.г. референти учинили у рукопису.

Г.г. Сретену Пашићу и Ђубомиру Протићу, у име хонорара за реферовање о овом рукопису, одређено је по (20) двадесет динара.

XII

WWW.UNILIB.SR Саслушан је писмени реферат г.г. Сретена Пашића, управитеља Више Женске Школе у Београду, и Љубомира Протића, управитеља Више Женске Школе у Београду, о рукопису „Другарица“, који је Савету поднео г. Мирко М. Поповић, учитељ из Тибужда.

Тaj реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Писмом од 11. ов. месеца, СБр. 18., наредио нам је Главни Просветни Савет да прегледамо и оценимо: може ли се превод руске књиге *Другарица* препоручити за поклањање ученицима основних школа о годишњем испиту и за књижнице основних школа.

Ми смо овај посао урадили и овим имамо част доставити своје мишљење Гл. Пр. Савету о прегледаној књизи.

*

Другарица је повећа књига, а намењена је мањој деци. Она је илустрована, и преводилац у свом писму Министарству вели да ће сваки чланак и на српском имати своју слику, као што је и на руском језику.

Циљ је ове књиге да се у деце подстакне интересовање за предмете из спољашњега света и да се на лак начин, више као случајно, читајући и ову књигу, упознају и проучавају. Намера је ова добра и педагошки оправдана. Писац (нека Рускиња Бостромова) само је погрешио што у избору предмета, који се у књизи обрађују, није имао бољег плана и распореда, а донекле и бољег избора предмета. Он саставља књигу за малу децу, а говори и о таквим предметима за које се мала деца не могу лакше заинтересовати. У такве предмете рачунамо понеке детаље о мравима, пчелама, камили и њеној грби, пустини Сахари и т. д. Или, кад је већ узео више предмета, јер је књига прилично велика, онда је требало одвојити за малу децу само оно што одговара њиховом узрасту и њиховој способности за разумевање, а теже ствари, као предмете који могу интересовати старије ученике, дати одвојено старијим ученицима. И сам је писац опазио тешкоће, што није овако урадио, па зато је и могло доћи на стр. 148. ово: „Миша је дugo посматраo ову машину (за вршењe). Он је волео да зна како је она направљена. Зато упита оца. Отац му само рече, да она има добош и вејалицу. А кад порастеш, Мишо, велики и кад будеш о томе учио, сазнаћеш како је направљена цела машина. А сада не можеш још ништа да разумеш.“ — Морам учити, само то да сазнам, рече Миша“.

За многе предмете, који су у ову књигу унесени, могли су овако исто да кажу и отац и син. А да је писац одвојио предмете, како ми мислим да је требало, онда се не би десило да се у једној књизи говори како Миша воли древног ковића, како се њим игра, како гради лутке од хартије, како му мајка прави лутке, а после како се тај исти Миша интересује соним рудничима, историјом пуноглаваца, машином за кошење, вршење и т. д. Али ово су погрешке пишчеве, који и градиво у књизи није смишљеније распоредио. Он зато говори прво о камили и зашто она има грбу (стр. 55), о папагају (стр. 15), о мајмуну (стр. 16 и 17), па онда о кокошкама, квочкама, пилићима, јагоди и ветру (стр. 106, 108 и др.) и т. д., а ово једва да би се могло ма чим правдати.

Преводилац је, у интересу ваљаности књиге, требао понеке ствари да преради према нашим приликама, као што је прерадио последњи чланак и због чега је, вероватно, изоставио чланак „Јелка“, стр. 93 у оригиналу. Али у овоме он није био доследан и то ће моћи да учини да ученици посумњају овде онде у садржину књиге. Ученици ће по овој књизи учити да се лап не мора метати у мочило да се кисели, већ га треба само прострети по њиви (стр. 153), да се платно не мора квасити у води кад се хоће да бели (стр. 154), да се бакрач у пољу веша на дрвени троножац (стр. 131 и 134) а не као у нас што се ради то, да говедарица (а не станарица) музе краве и оставља млеко у подрум на лед, да се добије кајмак (стр. 30, 31).

У преводу смо нашли повише језиковних погрешака, нејасности, па и противуречности (за ово последње вреди прочитати нарочито оно о Сахари на стр. 56 и 57), а све то често због буквальног превођења, на пр.: „Отац је узео Мишу у руке и понео га на више до језера. Погледа Миша, а на језеру одозго вода и тече преко пута. А људи узели мотике, те прекричили води пут поред пута. Јурила је вода право у дубоки јејдек. Окреће се у ковитлац, нени, бучи, шуми. За час се начини бела пенса. Затим је потекла по јејдеку до најнижег језера“ (стр. 95 и 96); „плуг својим оштрим ножем дубоко залази у земљу и сече“ (стр. 126); „заврућило се“ (стр. 132); „зарију се до њушке и спавају“ (стр. 26); „Наша се крава отелила. Има мушки тело“ (стр. 29); „већ види, кроз ноћну номрчину, танку фигуру ждребета“ (стр. 37); „онда га отац отера остраг“ (стр. 41); „рано у јутру пастирка Марија отиде у живинарник“ (стр. 47); „човек би се смрзао у хладној зими“ (стр. 54); „Пшеница је лежала доволно. Време је да се овриши. Онда Игњат упраже коне у кола и дотера их на гувно, где је увек спонове стоваривао. Затим направи гувно“ и т. д. (стр. 145); „јуре возови и за собом вуку вагоне“ (стр. 150); „кухињске помиџе“ (стр. 25); „шумски старац“ (стр. 111); „коњске грабуље“ (стр. 135) и т. д.

Преводилац пише понеке особне именице малим словом (Зеленко, Белко и т. д.); употребљава туђе речи без потребе (сала, жакет, салвети, салветићи, налармао, амбар, берићет и т. д.); погрешно употребљава неке глаголске облике (тако стално пише узеде, узјаши, вршити, врата и т. д.). Али ми смо ове погрешке истакли у рукопису, те ће их преводилац лако наћи и поправити, а он то ваља да учини, на тек да штампа ову књигу, која ће се онда моћи поклањати ученицима о годишњем испиту и куповати за ученичке књижнице у основним школама.

Ово је наше мишљење.

22. фебруара 1909. г.
Београд

Ср. Пашић.
Љуб. М. Протић

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да се превод руске књиге „Другарица“ овакав какав је поднет Савету на преглед не може препоручити за поклањање ученицима о годишњим испитима и за књижнице основних школа.

Г.г. Сретену Пашићу и Љубомиру Протићу, у име хонорара за реферовање о овом рукопису, одређено је по (15) петнаест динара.

XIII

Саслушан је усмени реферат г.г. Саве Антоновића, директора I београдске гимназије, и Сретена Пашића, управитеља Више Женске Школе у Београду, о књизи „Српске Жртве“ од Н. Козаревића.

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да књига „Српске Картве“ не одговара намењеном циљу, те да се с тога не може препоручити за поклањање и награђивање ученика основних и средњих школа.

XIV

Саслушан је усмени реферат г.г. Саве Антоновића, директора I београдске гимназије, и Сртена Пашића, управитеља Више Женске Школе у Београду, о књизи „Београд и околина“ од ћенерала Јована Милковића.

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да се књига „Београд и околина“ од ћенерала Јована Милковића, а у издању уредништва „Ратника“, може препоручити за поклањање ученицима средњих и стручних школа.

Овим је састанак закључен.

978. РЕДОВНИ САСТАНАК

18. марта 1909. год.

Били су: председник д-р Михаило Петровић, потпредседник Миливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Сава Антоновић, Миливоје Симић, Јосиф Ковачевић, Павле Поповић, д-р Чед. Митровић, д-р Душан Рајичић; ванредни чланови: д-р Милан Радовановић и Михаило Станојевић.

Пословођа: Михаило Недељковић.

I

Прочитан је и примљен записник 977. саветског састанка.

II

Како извесна г.г. референти нису у одређено време поднели Савету потребне реферате, то је Савет одлучио:

1. да се умоле сва г.г. референти, код којих стоје поједине ствари на реферовању више од три месеца, да потребне реферате поднесу најдаље до 10. априла ове године. Ко за то време не би могао да поднесе реферат да се умоли да Савету врати предмет, како би се могао одредити други референт; и

2. да се умоле председници до сада одређених комисија за проучавање појединих питања, да и они поднесу потребне реферате у што краћем времену или да бар на једној од првих седница у кратко изложе, шта је до сада рађено.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. ov. мес. II Br. 1025. којим се шаље Савету на мишљење молба г-ђе Софије Ивановићке, бив. учитељице, која моли да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Ђубомир Протић, управитељ Женске Учитељске Школе у Београду, д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета, и Михаило Станојевић, учитељ из Београда да прегледају ову молбу и Савету своје мишљење поднесу.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 7. ов. мес. ПБр. 3092, којим се шаље Савету на мишљење молба г-ђице Милеве Лазићеве, бив. учитељице, која моли да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Ђубомир Протић, управитељ Женске Учитељске Школе у Београду, д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета, и Михаило Станојевић, учитељ из Београда, да прегледају ову молбу и Савету своје мишљење поднесу.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. ов. мес. ПБр. 3156, којим се шаље Савету на мишљење молба г-ђице Даринке Мајурчеве, бив. учитељице, која моли да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Ђубомир Протић, управитељ Женске Учитељске Школе у Београду, д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета, и Михаило Станојевић, учитељ из Београда, да прегледају ову молбу и Савету своје мишљење поднесу.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 18. ов. мес. ПБр. 3683, којим се пита Савет за мишљење: како треба поступати са оним лицима, која нису свршила целу средњу школу, а желе да у њој полажу испит зрелости по свршетку друге неке стручне школе.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Сава Антоновић, директор I београдске гимназије, Ранко Петровић, директор III београдске гимназије, Миливоје Симић, директор II београдске гимназије, Јосиф Ковачевић, директор реалке и Павле Поповић, ванредни професор Универзитета, да ово питање комисијски проуче и Савету у што краћем времену заједнички реферат поднесу.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 14. ов. мес. ПБр. 3489, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г. Јована Панића, учитеља из Гроцке, требало ставати у пензију.

По прегледу лекарско-комисијског уверења о стању здравља овога учитеља, а с обзиром и на све остale околности, Савет је дао мишљење: да г. Панића треба пензионисати.

VIII

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Душана Рајичића, професора, вршиоца дужности референта за основну наставу по молби г-ђе Да-

ринке Мијалковиће, бив. учитељице, која моли да се врати у учитељску службу.

Савет је затим, већином гласова, дао мишљење: да г-ђу Мијалковићу не треба вратити у учитељску службу из разлога што је била дуже времена ван службе.

IX

Саслушан је реферат г.г. Јосифа Ковачевића, директора реалке, и д-ра Душана Рајичића, професора, вршиоца дужности референта за основну наставу, по молби г. Симе Јеврића, учитеља из Београда, који је молио да се његове рачунаљке могу употребљавати као разредно и ученичко средство за учење рачунања у I и II разреду основне школе.

Тaj реферат гласи:

Главном Просветном Савету

У вези са одлуком Главнога Просветног Савета од 11. фебруара ове године СБр. 20, част нам је поднети Савету извештај о двема рачунаљкама г. Симе Јеврића и о упушту за те рачунаљке.

Ове су две рачунаљке боље од свих досад употребљаваних рачунаљака. У њима су уједињене добре стране а одстрањене мање Руске, Тилихове и Дајеве рачунаљке. Њима се лело изводи десетни бројни систем, али је могућно изводити и друге; јасно се може представити јединство, али исто тако и састав бројева; могу се комбиновати бројне слике у два реда, али су могућне и све друге комбинације. Оне су уопште удешене тако да се њима може лако руковати по начелима свих главних правца у очигледном представљању бројева и рачунских радња у основној школи. Конструкција им је проста, а грађа постојана. Зато их препоручујемо.

Али упуште за ове рачунаљке није написано тако да га може разумети сваки наставник, коме су ове рачунаљке намењене да их употреби у својој школи. У њему је много научних термина које већина учитеља народне школе неће моћи разумети. С тога упуште треба вратити писцу да га у том погледу измени. Осим тога може му се препоручити да у упуште унесе више примера, којима би се објаснила употреба ових рачунаљака у појединим случајевима рачунске наставе.

17. марта 1909. г.

у Београду

Јос. Ковачевић

д-р Д. Рајичић

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да се по молби г. Јеврића може донети дефинитивна одлука пошто г. Јеврић претходно, према напоменама изложеним у реферату и у споразуму са г.г. референтима, учини потребне измене у упуштвима, која иду уз ове рачунаљке и пошто извести Савет о цени ове рачунаљке.

X

Саслушан је реферат г.г. д-ра Чедомиља Митровића и д-ра Божидара Марковића, ванр. професора Универзитета, по молби г. Животе Ђорђевића, бив. учитеља.

Према овоме реферату Савет је, већином гласова, дао мишљење: да је молилац морао искусити овако строгу казну само за то, што садашњим

законом о народним школама пензионисање учитеља није предвиђено у једној прилици као казна а сем отпуштања из службе све друге, овим законом предвиђене казне, биле су недовољне према величини и природи учињеног дела. С тога строгост казне, чије последице осећају сви други више но сам кривац, може бити ублажена једино путем владаачког помиловања.

Овим је закључен овај састанак.

979. РЕДОВНИ САСТАНАК

24. марта 1909. год.

Били су: председник д-р Михаило Петровић; потпредседник Миливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Ранко Петровић, Сава Антоновић, Миливоје Симић, Јосиф Ковачевић, Љубомир Протић, д-р Чед. Митровић, д-р Душан Рајичић, Мирко М. Поповић; ванредни чланови: Сретен Пашић, Живојин Јуришић, д-р Светолик Стевановић и Мих. Станојевић.

Пословођ: Мих. Недељковић.

I

Прочитан је и примљен записник 978. саветског састанка,

II

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова од 23. ов. мес. Шбр. 3985, којим се моли Савет да изволи кандидовати лица, која би се могла одредити за изасланике на овогодишњим испитима зрелости и за преглед средњих школа.

Савет је за изасланике на овогодишњим испитима зрелости и за преглед средњих школа кандидовао:

- чланове Главног Просветног Савета: г.г. д-ра Михаила Петровића, председника, редовног професора Универзитета; Миливоја Ј. Поповића, потпредседника, начелника Министарства просвете и црквених послова; Павла Поповића, ванредног професора Универзитета; Мирка М. Поповића, професора II беогр. гимназије и Живојина Ј. Јуришића, професора Реалке;

- професоре Универзитета: г.г. Симу М. Лозанића, Ђорђа М. Станојевића, Саву Урошевића, д-ра Светолика Радовановића, д-ра Јована Џвића, Николу Стаменковића, Андреју Ј. Стевановића, Јефту Стефановића, д-ра Богдана Гавриловића и д-ра Стевана Марковића;

- директоре у пензији: г.г. Живојина Симића, Сретена Ј. Стојковића, Стевана Ловчевића и Васу Димића;

- библиотекара Народне Библиотеке г. Јована Томића и

- професора II београдске гимназије и управника Музеја Српске Земље г. Петра С. Павловића.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 23. ов. мес. ЈБр. 3986, којим се моли Савет да изволи кандидовати лица, која би се морала одредити за изасланике на овогодишњим учитељским испитима у учитељским школама.

Савет је за изасланике на овогодишњим учитељским испитима у учитељским школама кандидовао:

Г.г. д-ра Војислава Бакића, професора Велике Школе у пензији; Јована Миодраговића, професора гимназије у пензији, д-ра Душана Рајчића, референта за основну наставу, д-ра Милана Шевића, професора гимназије у пензији, Светислава Максимовића, професора I београдске гимназије, д-ра Миливоја Н. Јовановића, професора II београдске гимназије, и д-ра Тихомира Ђорђевића, сталног доцента Универзитета.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 23. ов. мес. ЈБр. 3984, којим се, у смислу чл. 84. закона о народним школама, моли Савет, да изволи кандидовати надзорнике за овогодишње испите у основним школама.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Ранко Петровић, директор III београдске гимназије, Ђубомир Протић, управитељ Женске Учитељске Школе у Београду и Михаило Станојевић, учитељ из Београда, да одаберу потребан број лица, која би Савет могао предложити г. Министру за надзорнике основних школа крајем ове школске године и да о томе реферишу Савету.

V

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова од 21. ов. мес. ЈБр. 101, којим се шаље Савету на оцену штампани примерак књиге „Основи математичке географије“ од г. Тодора Радијовића, професора.

Савет је, у вези са својом ранијом одлуком донетом на 967 састанку од 29. октобра прошле године, одлучио: да се умоле г.г. Јеленко Михаиловић и Никола Лазић, професори реалке, и Риста Николић, професор II београдске гимназије, да Савету, у што краћем времену, поднесу заједнички реферат о овој књизи.

VI

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова од 23. ов. мес. ЈБр. 7210/908. којим се шаље Савету на оцену и мишљење молба г-ђе Стефаније, удове пок. војводе Марка Миљанова, која моли да Министарство откупи известан број књига њеног пок. мужа „Живот и обичаји Арбанаса“.

Пошто је саслушан усмени реферат поједињих г.г. чланова Савета, којима је ова књига позната, Савет је дао мишљење: да се известан број ове књиге може откупити за школске и ђачке књижнице средњих и стручних школа.

VII

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова од 17. ов. мес. ЈБр. 3620, којим се, у вези са раније донетом одлуком на 977 састанку од 25. фебруара ове године, шаље Савету на понован преглед рукопис „Дечји Свет“ од г. Ђире Ранчића, учитеља.

Савет је одлучио: да се умоле раније одређени референти г.г. Сретен Пашић, управитељ Више Женске Школе у Београду, и Ђубомир Протић, управитељ Женске Учитељске Школе у Београду, да овај рукопис понова прегледају и известе Савет, да ли је писац поступио по напоменама изложеним у њиховом реферату.

VIII

Прочитано је писмо г. Павла Поповића, ванредног професора Универзитета, редовног члана Савета, од 24. ов. мес., којим извештава Савет: да му није могуће примити се реферисања о књизи П. П. Ђорђевића: „Теорија књижевности“.

Савет је ово саопштење примио знању и одлучио: да се умоли г. д-р Јован Скерлић, ванредни професор Универзитета, да на место г. Поповића реферију о овој књизи са осталим раније одређеним референтима г.г. Миливојем Башићем, професором III београдске гимназије и Драгутином Костићем, професором II београдске гимназије.

IX

Саслушана је изјава г. Ђубомира Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду, редовног члана Савета, о томе: да му није могуће примити се реферовања по молбама Софије Ивановиће, Милеве Лазићeve и Даринке Мајурчеве, бив. учитељица.

Савет је ову изјаву примио знању и затим одлучио: да се умоли г. Светислав Максимовић, професор I београдске гимназије, да на место г. Протића реферију по овим молбама са осталим раније одређеним референтима г.г. д-ром Чедомиљом Митровићем, ванр. професором Универзитета и Михаилом Станојевићем, учитељем из Београда.

X

Пре но што би се, према реферату г.г. Ђубомира Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду, Миливоја Башића, професора III београдске гимназије, д-ра Светолика Стевановића, професора I београдске гимназије и Михаила Станојевића, учитеља из Београда, донела потребна одлука о томе, какве измене и допуне треба учинити у садашњим правилима о народним књижницама, Савет је одлучио: да се умоли и г. Живојин О. Дачић, секретар Универзитета, раније одређени члан ове комисије, да изволи своје мишљење о овоме предмету што пре поднети Савету, пошто га раније није дао, како би се после тога могла донети дефинитивна одлука.

XI

Прочитано је писмо г.г. Владимира Д. Стојановића, професора Богословије Св. Саве, и Михаила Станојевића, учитеља из Београда,

којим се извештава Савет, да је г. Зарија Р. Поповић, писац уџбеника Науке Хришћанске за III и IV разред основне школе, у свему поступио по одлуци Главнога Просветног Савета, донетој на 969 састанку од 12. новембра прошле године.

Савет је ово саопштење примио знају с тим да се о овоме извести и г. Министар просвете и црквених послова ради знања и даљега рада.

XII

Саслушан је реферат г. Милутина Драгутиновића, професора реалке, по молби г-ђе Марије М. Цветићке да се књига „Кара-Борђе“ трагедија у пет чинова, од Милоша Цветића, може препоручити за књижнице средњих, стручних и народних школа, као и за поклањање ученицима о годишњим испитима.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам трагедију Милоша Цветића „Кара-Борђе“ и мислим да ово дело треба набавити за књижнице средњих и народних школа и поклањати ученицима средњих школа о испитима.

Драма се одликује значајним предметом, првим устанком, који до сада није обрађиван у нашој драмској књижевности. Али одмах треба рећи, да обрада и ове драме има познате недостатке Цветићева рада. Дело није рађено као права трагедија него више као историска драма, те је Кара-Борђе као главна личност приказан психично непотпуно. Декламаторски стил пишчев пренет је и на главну личност и на све споредне, па и на сам народ. Романтично приказивање љубави Хајдук-Вељка и Стане чудно одскоче од реалистичких призора, којима ова драма обилује. Театралности је понекде жртвована историска истина, док понеки драмски призор није изведеновољно живо.

Сви ови недостаци јако се губе пред добним особинама овога песничког дела. Од тих особина треба нарочито истаћи живо, верно и вешто приказивање многих и разноликих јунака из првог устанка. Још је значајније, што је писац у главном срећно савладао највећу тешкоћу овога пространога предмета: вешто и сажето приказао је епоху и дело великога Карађорђа.

Велика умешност Милоша Цветића у сценичком и драмском приказивању предмета, позната као јака особина његовог књижевног рада и стварања, показала се у овом последњем делу његову исто тако сјајно као и у свима осталим.

И друга дела Милоша Цветића набављана су за школске књижнице и поклањана ученицима, па мислим, да и ово дело као дело средње вредности међу делима овога доста значајнога писца заслужује ово одликовање.

Како је ово дело изшло у издању задужбине Илије Милосављевића Коларца, па су на крају штампани и прикази, то мислим, да ће сваки ученик после прочитана дела разгледати и трезвену анализу умнога Матавуља. А то је врло корисно за развијање и утврђивање књижевнога укуса код добрих ученика.

Молим да ми се за овај приказ не одређује хонорар.

Захвалан па поверењу

10. марта 1909. год.

Београд

Милутин К. Драгутиновић

професор реалке

Према овоме реферату Савет је дао мишљење: да се књига „Кара-Борђе“, трагедија у пет чинова од Милоша Цветића, може набављати за књижнице средњих, стручних и основних школа и употребљавати за поклањање ученицима тих школа.

XIII

Саслушан је реферат г.г. д-ра Чедомиља Митровића, ванредног професора Универзитета, и Михаила Станојенића, учитеља из Београда, о кривици г. Добросава Дуканца, учитеља.

Према овом реферату Савет је мишљења: да оптужени г. Дуканац треба да буде кажњен казном блажом од отпуштања из учитељске службе.

Овим је састанак закључен.

НАУКА И НАСТАВА

ОДРЕДБЕ О НОВОМ УРЕЂЕЊУ ВИШИХ ЖЕНСКИХ ШКОЛА У ПРУСКОЈ

Највиши указ од 15. авг. 1908. о вишим заводима за образовање женског подматката.

Господину Министру Просвете итд.

Према Вашем извештају од 12. јула о. г. овлашћујем Вас, да више женске школе, а тако и остале заводе за даље образовање женског подматката, као више наставне заводе ставите под круг надзора обласних школских одбора, тако да се у погледу на титуле и ранг директора и академски образованих виших учитеља примењују они прописи, који важе за средње школе за мушку децу. То ће се извести на тај начин, што ће се оне јавне више женске школе, које су спојене са лицејима, вишим женским учитељским школама или женским гимназијама (*Studienanstalten*) а тако и засебни јавни лицеји, више женске учитељске школе и женске гимназије (*Studienanstalten*) сматрати као потпуне више мушки школе, а засебне јавне женске школе као оне средње мушки школе у којима учење траје мање од девет година.

Министарска наредба о примању женских на универзитет.

1. Од зимњег семестра 1908/9. г. као студенти земаљских универзитета примаће се и женске.
2. Прописи за студенте земаљских универзитета и т. д. од 1. октобра 1889-б. јануара 1905. год. примениће се на женске тако, да је поданицима немачког царства, у случају § 3. одељ. 1 а странкињама у сваком случају, за иматриkulацију потребно одобрење од министра.

www.e-knihovna.com

3. Из нарочитих разлога могу се, по одобрењу министрову, женске искушћути од учешћа у појединим предавањима.

4. По себи се разуме, да и с матрикулацијом женске као год ни мушки не задобијају право да буду пуштене на који државни или приватни испит, на докторску промоцију или хабилитацију. За ово пуштање на испите вреде једино одредбе о испитима, промоцији и хабилитацији.

А. Увод.

Стално уређење виших женских школа које им је дато одредбама од 31. маја 1894. г. значило је велики напредак наспрам ранијега произвољног и неодређеног развитка њихова и имало је благотворни утицај, који не треба подсећавати. Те су одредбе у многоме и данас још драгоцене, како с погледом на сврху, која се има постићи, тако и у многим методским појединим прописима. Али оне више не задовољавају захтеве нашега времена, нису могле довољно савладати недостатке у женском образовању.

То није стајало једино и претежно до наставног плана већ поглавито до тога, што није било подесних форама и упуштава да би се могло наставити образовање младих девојака после 15. и 16. године, а за тим и до тога, што се нису могли у довољном броју добити ни одржати ваљани наставници и наставнице за више женске школе.

Напредак и поправка мораће поћи најпре од неких измена у самом наставном плану виших женских школа. Треба се чувати, да сувише не претегну естетичко образовање и образовање осећања, да се поглавито фантазија не надражује и памћење сувише не оптерећује, а да се напротив не запостави образовање разума и васпитање за самостално расуђивање о стварности. Стога ће бити потребно да се ово јаче нагласи код наставе немачких и страних језика, а да се ипак не занемаре досадашње сврхе: познавање књижевности и усмена употреба страних језика. Тако исто требаће проширити задаћу рачунске наставе увођењем математике у наставни план. У исто време треба имати на уму преображај и појачање наставе из јестаственице. Али ипак ове измене ни на који начин не треба да иду на уштрб женској особеној природи. Шта више религија и немачки језик остаће и даље средиште девојачког и женског образовања.

Нарочито је важно и за решење врло тешког питања: како да се уреди опште жељено више образовање женскога подмлатка по свршетку више женске школе. Један покушај у том правцу учињен је у одредбама од 31. маја 1894. год. препоручивањем курсова по слободном избору. Уређење њихово и трогодишње трајање предвиђено је наредбом од 31. децембра 1898. год. у којој се налазе и иначе важна упутства за њих. Међутим стварни развитак није одговорио

ондањим тежњама. Шта више испрени су најпре напори кругова заинтересованих за више женске школе у борби око мишљења у питању, да ли учење у вишеј женској школи треба да траје 9 или 10 година. Одредбе од 31. маја 1894. г. предвиђале су за више женске школе као правило деветогодишње учење, а десетогодишње допуштало се као изузетак. На супрот томе развићем се све јаче истицала потреба да се у план више женске школе унесе десети разред. Школској управи није могао бити задатак да прави сметње таквом развикуту, који је излазио из оквира уредбе од 31. маја 1894. г. и ударао другим путевима, те да се противи предлогима о увођењу десетогодишњег учења. Шта више ваљало је похвалити тежњу да се виша женска школа уздигне и побољша. Резултат је био знатан прираштај десеторазредних школа. Докле је, по статистици из 1901. год., од 213 јавних виших женских школа било 90 са 9 а 54 са 10 разреда (не рачунајући при том 69 школа са мање од 9 разреда), у октобру 1907. г. број деветоразредних школа пао је од 90 на 65, а број десеторазредних, напротив попео се од 54 на 132. А и међу приватним вишим женским школама било је у октобру 1907. г. поред 110 деветоразредних, већ 138 десеторазредних.

Овим стварним развићем јасно се показало, да се у ширим круговима десетогодишње похођење више женске школе осећа као потреба. Стога десеторазредна школа не допушта се више као изузетак, као што је то по уредби од 1894. г.. већ се уводи као нормални облик више женске школе.

Али додатак само једне године не задовољава стварну потребу да се образовање продужи. Место десеторазредне школе ваља тежити за једанаесто — и дванаесто-годишњим учењем младих девојака из виших редова. При покушају да се ова мисао изведе и да се свет навикне на тако продужено време за образовање, мора се водити рачуна о томе да су девојке од 16 и 17 година уопште духовно развијеније него ли младићи тога доба. Стога ће, у колико је реч о даљем научном образовању, добити места слободнији начин предавања и учења. Отуда се показује као потребно да се води обзир не само о проширењу језиковног, литерарног и естетичног круга интересовања младих девојака. Шта више показује се као важније, да се допуни њихово образовање у правцу њихових задатака које ће имати у животу као немачке жене, да се уведу у дужности домаћег и другог заједничког живота, у елементе власпитања и неговања депе, у домаће газдинство, у науку о здрављу и у науку о добру, а тако и у област милосрђа и љубави наспрам ближњега. Да би се одговорило овим задаћама, има се као продужење више женске школе подићи двогодишњи — или бар једногодишњи лицеј. Због новине оваквих установа нема се намере да се још сада дају подробни и утврђени прописи. Шта више

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
WWW.VIBLIO.BS

тражи се нека обазривост и ширина у схваташњу одредаба баш за ове разреде. Јер и ако се може делимично применити искуство стечено на пољу вишега женског образовања, и ако су чињени покушаји са заводима као што су лицејски разреди за домаћице, ипак мора у оквиру нових уредаба остати слободе и простора за даље покушаје и нова искуства. Стога, да би се развитку дало мања, и допушта се до давање најпре само једног домаћичког разреда.

У одређеном броју недељних часова свакако биће обавезно учење педагогике и рад у забавишту, што ће се придати сваком лицеју. Јако треба желети и то, да се лицеји удесе тако, како ће у њима младе девојке имати могућности да се према потреби спреме за учитељице језика, газдинства, ручног рада, гимнастике итд. у вези са другим заводима, којих за то већ има, да би на тај начин и оне девојке, које не желе спремати се за учитељице научних предмета, дошли до извесног циља и подстакле се на развитак и вежбање своје снаге.

Установа домаћичких разреда много ће се олакшати тиме, што ће се они довести у везу са садашњим женским учитељским школама, а како је за успешно извршење школске реформе од пресудног значаја спремање вељаних женских наставних снага, то је потребно да се у исто време изнова уреди и образовање учитељица и да се доведе у везу са вишим женским школама и лицејима.

За спремање учитељица виших женских школа досад још није било уредбе као ни службеног угледног наставног плана. Само захтеви који се на испиту траже од ових учитељица спомињу се у правилима од 24. априла 1874. год. и допуни и измене од 31. маја 1894. год. и 15. јануара 1901. год. као и у правилима о испиту за учитељице научних предмета од 15. јуна 1900. г.

По правилима о испиту од 1874. год. траже се оба нова језика, после трогодишњег учења у каквој доброј вишеј женској школи; даље, из немачког и историје тражи се више него на испиту за учитељице основних школа; повећани су поступно прописи о практично-методском образовању; а све то пошто није у исто време продужено и време за спремање довело је постепено до преонтерећености при спремању за учитељску службу у вишим женским школама, што је задавало све већу бригу свима учесницима у тим испитима. С тога је предвиђено да се спремање ових учитељица продужи на четири године и да се тако уреди, да најпре после три научна разреда дође научни завршни испит, затим да се једна година проведе у практично-методском спремању и заврши учитељским испитом, који ће се распрострсти само на предавања и педагошко и методско градиво из последње године. Од тога одвајања научног и практичног образовања и испита и од продолжења времена за спремање за годину дана може се очекивати олакшање при спремању за учитељску службу у вишим женским школама.

Нуђе треба умањити образовање ових учитељица, које је по себи оправдано и у интересу више женске школе потребно. Отуда се против преоптерећености при спремању за учитељску службу у вишим женским школама не може помоћи другачије већ једино продужењем времена за спремање. До душе, на први поглед чини се, да се тиме постављају већи захтеви нарочито девојкама упућеним на што скорије зарађивање, а тако и њиховим родитељима. Али ове привидне жртве у ствари су ипак мање зло. Јер рђаве последице по здравље, које долазе од преоптерећености принуђавају многе младе учитељице да се тек по испиту поду же одморе, те тако не могу одмах да зарађују. Осим тога ово код многих учитељица стално утиче штетно на њихову издржљивост, тако да постаје потребним превремено стављање у пензију, а тиме се намећу већи трошкови онима који треба да се брину око издржавања школа. А овим се социјалне прилике отежавају више него продужењем спреме за годину дана. При том треба узети у обзир и то, што учитељице основних школа такође по правилу не ступају у службу док не напуне 20 година.

Учитељице основних школа оспособљавају се за службу у средњим и вишим женским школама, кад положе потпун за то прописан испит или испит прописан за учитеље средњих школа од 1. јула 1901. г.

Нове уредбе о испитима за учитељице објавиће се нарочито.

Да би се олакшало уређење лицеја, намерава се самом лицеју дати могућност да на се узме спремање за испит за више учитељице и да поред домаћичких разреда установи још три научна виша разреда женске учитељске школе с једногодишњим практичним курсом. При том би ученице из домаћичких разреда могле добијати научну наставу или један део од ње заједно са ученицама научних виших разреда. Зацело би требало желети, ако би број ученица био довољан да се више научно образовање код обе групе подвоји, те да ученице домаћичких разреда добијају научну наставу слободнијом методом. Али и за то ће веза са женском учитељском школом бити од велике помоћи, у колико ће се ваљани учитељи и учитељице из женске учитељске школе моћи узети и за научну наставу у домаћичким разредима, а за то би лакше било на расположењу ако су обе гране лицеја спојене. Тада се неће увек и свугде за све или за многе предмете наћи довољно велике групе слушатељака међу ученицама домаћичких разреда а да би им било могуће давати засебну наставу, тако да би дотични предмети морали испasti, те поједине ученице, које би желеле да их слушају, не би имале прилике за то. То ће се избећи спајањем са научним вишим разредима и могућношћу хоспитовања на појединим предметима. На тај начин ти нови заводи за више образовање могли би се пре установити, а нарочито би се и градовима олакшало отварање такових завода. Јер и градови који су иначе, мора им се при-

www.znati.rs много учинили за оснивање и снадбевање виших женских школа, још нису или нимало или врло ретко, приступили томе значајном задатку: да оснивају школе за домаћице. Они су се обично ограничавали на оснивање женских учитељских школа. А баш оне, са врло мало измена, дају могућности да се опште више образовање девојака доведе у везу са њима и практично реши.

Поред више женске школе и лицеја са вишом женском учитељском школом, који служе општем вишем образовању и стручној спреми за учитељице, потребни су и такви заводи, у којима ће се младе девојке из виших редова припремати за академске позиве, који су доступни женскињу.

Брзи развитак наше културе и с њиме у вези померање друштвених привредних и васпитних односа у садашњости донели су собом то, да баш у средњим и вишим редовима многе девојке остају незбринуте и многа женска снага, која би могла користити друштву, остаје неупотребљена. Услед тога што женско становништво бројно надмаша мушко и што све већи број људи из виших кругова остају нежењени, принуђен је већи проценат девојака из образованијих кругова да се одрече свога природног позива жене и мајке. Њима ваља прокрчти пут за какво занимање према њиховом васпитању, које би већини од њих давало представа потребних за живот, и то не само у служби виших учитељица већ и у другим положајима везаним за универзитетске студије, уколико су они доступни женскињу. Јер нити је добро нити у интересу школа да се све те девојке упуњују на учитељску службу као једини позив према њихову положају, те да се оне између њих, које за то немају ни унутарње воље ни наклоности из чисто спољашњих разлога приме посла, који тражи целог человека, јер то не може њима донети задовољства, а ствари само може нашкодити.

Спрема за универзитетске студије добијаће се у „женским гимназијама“ (Studienanstalten) које ће се по могућству спојити са вишом женским школама. Образовање које ће се у тим школама добити треба да је по вредности једнако са оним што га дају средње мушки школе, избегавајући при том механичко изједначење. Који ће се од три облика мушких школа узети за ове женске гимназије оставља се према месним приликама избору оних који школу оснивају и одобрењу надзорне власти.

Како се у овима женским гимназијама предвиђа латински или латински и грчки у истој мери као у реформним реалним гимназијама или реформним гимназијама, а математичке и природне науке као у вишем реалкама и реалним гимназијама, то се више женске школе, које су према својој природи и својој сврси друкчије уређене, не могу до краја узети као основа за женску гимназију. Да би се достигло образовање које одговара ономе што га дају разне врсте средњих

школа за мушку омладину потребно је, према досадашњим искуствима, учење од најмање 6 (за гимназије или реалне гимназије) или бар 5 година (за реалке). Кад би се овај рок учења наставио на завршену вишу женску школу, код девојака би тада припрема трајала укупно 15 или 16 година, док код дечака траје 12 година. Ну то се не може допустити за женски подмладак како с погледом на радну подобност девојака тако и због веће скупоће и отежавања таквога начина обраћавања.

С друге стране опет морали би се они предмети и градиво који се траже у гимназијама, реалним гимназијама и вишим реалкама у таквом течају од 3 или 4 разреда по свршеној вишој женској школи тако обрађивати, да би неминовно по себи наступила преоптерећеност и све рђаве последице, које долазе од наглог збијања наставнога градива у краће време учења.

Ако би се опет делови овога образовања ставили последње године саме више женске школе, онда би јој се наметнули наставни предмети и наставно градиво, као латински или математика, у обиму који не одговара њеној задаћи, а тиме би се нарушило њено јединство; равномерност и мир при раду претрпели би штету и опасност од преоптерећености била би блицка. Не може се ово све, због сразмерно малог броја ученица које теже за сведочанством о испиту зрелости из реалне гимназије, гимназије и реалке, наметнути свима ученицима, јер има пуно важних околности које се томе противе.

Због тога је за овакво спремање за универзитет једини излаз, да се виша женска школа на време подели, и то за одсек више реалке после 8. школске године (после пуне 14. године), а за одсек с латинским или латинским и грчким после 7. школске године (кад напуне 13. година), тако да се за 5 или 6 даљих година тај друкчији завршетак образовања изврши без пренагљивања и преоптерећења.

Покушаји у овом правцу са реално-гимназиским курсовима чињени су 1902. г. у неким већим градовима и према досадашњим искуствима показали да девојке при том постижу оне задаће, које имају реформне школе међу вишим наставним заводима. Ипак је боље да рачвање школе буде за 1 односно 2 године доцније него при тим покушајима, како би девојке дуже добијале наставу више женске школе и зрелије почеле ово ново учење, и како би и оне и родитељи имали што је могућно више времена да се одлуче. Укупно учење до универзитета изнеће при том више него код дечака због нарочитих обзира према женској природи.

Од целог плана о преуређењу може се очекивати да ће само нарочито подобно женскиње поћи путовима образовања, и нарочито да ће уређење лицеја са слободнијим општим вишим образовањем и мо-

www.univib.ac.rs
гућноту да се раније дође до подобности за зарађивање имати привлачну снагу поред тога што и оним учитељицама које су се образовале у лицеју остаје, на основу правила о испиту од 15. јуна 1900. г. отворен пут за универзитетске студије у циљу полагања испита за више учитељице.

Да би се извршила намеравана реформа, врло је важно добити и одржати погодне наставничке снаге. Измена уредаба учитељских школа предвиђа побољшање у образовању ваљаних учитељица за више женске школе, које ће и од сада као и до сад путем испита за више учитељице имати могућности за академске студије. Проширење задатака више женске школе додатком лицеја и научних курсова олакшаће добављање добрих наставничких снага, пошто им се тиме даје рад који има и веће вредности и који ће их унутрашње више задовољити. И с тога разлога предвиђено је спајање лицеја и женских гимназија са вишом женском школом, да би се омогућила лакша размена учитељица и учитеља. На послетку, треба очекивати, да ће признање виших женских школа као виших наставних завода и уређење ранга, титула и плата, допринети томе, да се и академски образованим вишим учитељима у сваком погледу олакша опстанак у раду на образовању девојака и жена, који рад по себи даје задовољства и унутарње награде.

На овим напоменама оснивају се ниже сређене (В.) Опште Одредбе о вишим женским школама и заводима за више образовање женског подмлатка и за тим (С.) додати општи наставни планови: 1) више женске школе, 2) лицеја, 3) женске гимназије (Studienanstalt).

В. Опште одредбе о вишим женским школама и заводима за више образовање женског подмлатка.

I. Виша женска школа.

1. Више женске школе јесу оне школе, које у погледу наставних предмета, броја часова и наставних планова одговарају даље наведеним одредбама и у којима по правилу бар половину часова из научних предмета у средњем и вишем течају предају академски образовани наставници и наставнице.

2. Виша женска школа обухвата 10 разреда. Разреди X—VIII (приправни разреди) чине нижи течај, разреди VII—V средњи, а разред IV—I виши течај. Нижи течај, пошто га ваља сматрати као приправну школу не мора бити спојен са вишом женском школом. Не рачунајући нижи течај, највише по два разреда смеју имати заједничку наставу.

3. Женске школе са мањим бројем разреда у колико се у њима не предаје по плану средње школе, означаваће се као „више девојачке школе“ (Gehobene Mädchenschule) „Приватне девојачке школе“, и др.

4. При ступању у X разред ученица треба да има по правилу најмање 6 година, при ступању у VI разред по правилу 9 година.

5. Из школа у којима је у II и I разреду заједничка настава може се прећи без пријамног испита у I разред школе са 10 разреда, који трају сваки по годину дана, ако је ученица са успехом посећивала годину дана II разред.

6. Допуштено је оснивање и таквих виших женских школа које ће имати само средњи или виши течај.

7. Ако се у вишем течају ради у одвојеним разредима од по годину дана, онда ће се применити одредбе у т. 12. (зavrшни став) и т. 15. (први став).

8. Број ученица у разреду више женске школе по правилу не треба да пређе преко 40.

9. Где потребе буду изискивале, изузетно се може допустити да се у разреде нижег и средњег течаја ниже женске школе а по одобрењу надзорне власти примају и дечаци који се, уз можда потребне споредне наставе, могу спремати за примање у терцију које више мушки школе.

II. Лицеј.

10. Лицеј служи за опште више образовање женскиња. У лицеју ће се поред наставе из научних предмета давати поуке из вежбања из домаћинства као и из практичне педагогике, да би се задовојиле потребе образовања девојака према склоности и избору њихову и да би се њиховом унутрашњем животу дао достојан садржај, који ће их сачувати да не постану празне и површне, а у исто време и да би им се указала средства и путови, како ће као жене најбоље одговорити захтевима нашега времена.

11. Лицеј може уједно примити на се и задаће више женске учитељске школе. У овом случају он обухвата и два разреда домаћичке школе (Frauenschule), поред тога три године за наставу научних предмета и једну годину за праксу. Ученице које су у ова три разреда за научно образовање обавезно и редовно училе прописане наставне предмете, завршним испитом стећи ће зрелост за ступање у практични годишњи курс, а по свршетку ове године на практичном и методском испиту добиће спремност за наставничку службу у средњим и вишим женским школама (као неакадемски образоване учитељице). Ово сведочанство о спремности даје им права и на службу у народним школама.

12. Допуштено је, да се вишеј женској школи додаду само домаћички разреди лицејски или најниже од ових разреда. Где није

Могућно оснивање школе за домаћице, може и без ње бити виша женска учитељска школа. Њени научни разреди (с 2 б) могу се наставити само на оне више женске школе, код којих разреди трају сваки по годину дана.

13. Тамо где су са лицејем спојени и разреди за домаћице и виша женска учитељска школа, могу ученице домаћичких разреда, у колико то допушта број ученица и врста појединих предмета, као слушатељке (хоспитанткиње) учествовати у настави научних разреда и за то изабрати предмете. Оне су тада обавезне да потпуно врше све задаће. При том није искључено, да оне, у колико то допушта распоред часова, исте године учествују у предавањима из једног предмета у више разреда. Али чим допусти број ученица у разредима за домаћице, треба гледати да се за њих удеши одвојена настава из научних предмета. Притом треба бирати слободнији начин предавања и учења где би се дала прилика и за реферате и разговоре о њима, и где би се за држање предавања могли узети и доценти, који не спадају у заводско наставничко особље. Ти реферати не би се ученицима задавали, већ би им се оставило да их бирају. Број недељних часова из појединих предмета може се при оваквом начину научне наставе према нарочитим приликама увећати или смањити. За ученице ових разреда обавезна је настава из педагогике и још једног научног предмета. Заједно са ова два предмета („најмање 4, највише 6 часова недељно“) морају оне имати најмање 12 часова недељно по своме избору. Укупни број изабраних недељних часова једне ученице ових разреда не меже прећи 30. При избору треба гледати на то, да се заједно узимају они предмети који су један с другим у вези или се допуњују. Кад се ученица пријави за један предмет по избору обавезна је да га учи бар пола године.

14. Где је према месним приликама могућно и потребно, моћи ће лицеј осим потпуне спреме за учитељице, у нарочитим курсовима давати прилике да се у њему спреме и учитељице језика, газдинства, ручног рада и гимнастике. За ту сврху моћи ће лицеј ступити у везу са другим за то погодним заводима. Ипак није допуштено да се једна иста ученица у исто време спрема за учитељицу и научних и техничких предмета.

15. За ступање у научне разреде за продужно образовање (С 2 б) тражи се, без нарочитог испита, сведочанство о успешном похођењу највишег разреда више женске школе, у којој су разреди одељени и трају сваки по годину дана. Ученице које немају сведочанство, морају полагати пријамни испит. И за примање у домаћичке разреде лицеја тражи се уопште завршно образовање у вишеј женској школи. Ипак се оставља управи школе, да се и без тражења школскога сведочан-

ства подесним начином увери, да ли ступањ образовања ученице одговара захтевима течaja, у који ступа.

16. После бар двогодишњег редовног похођења добијају ученице домаћичких разреда лицеја сведочанство, утврђено на седници наставничког савета и са потписом свих наставника, који су им предавали. Ако ученица раније изиђе из завода, може јој заводска управа издати просто уверење о том, колико је посећивала завод и шта је за то време учила.

17. Са лицејем мора по правилу бити у вези вежбаоница за вежбање у предавању ученица учитељске школе и забавиште ради практичког увођења свих ученица у васпитање мале дече. Где прилике захтевају допуштено је за вежбње у предавању употребити и разреде више женске школе.

III. Женска гимназија (*Studienanstalt*).

18. Женској гимназији задатак је, да девојкама даде такво више образовање, да ученице на испиту зрелости покажу образовање, које са образовањем што се добија деветоразредним средњим школама за мушки младеж има исту вредност, ако и нема механичког подударања. Она се дели на три одсека, који одговарају трима врстама средњих школа. Настава ће се, према месним приликама, већином ограничити на једну или другу врсту. Ну како се код вишег предмета за сва три одсека, а нарочито за реалну гимназију и гимназију, може одредити исти број часова, то је подесно допустити комбинације.

19. Женска гимназија отвориће се по правилу онде где је већ учињено што је потребно за опште образовање женскиња оснивањем домаћичких разреда у лицеју. Женску гимназију треба по правилу спојити са вишом женском школом под једном управом.

20. Женска гимназија има у реалном одсеку 5, а у реално-гимназиском и гимназиском одсеку по 6 разреда, који ће се звати V до I односно VI до I, или и нижа и виша терција (*Unter- и Obertertia*), нижа и виша секунда (*Unter- и Obersekunda*) и нижа и виша прима (*Unter- и Oberprima*).

21. За ступање у женске гимназије тражиће се сведочанство о том да је ученица са успехом свршила III (за реални одсек) одн. IV разред (за реално-гимназиски или гимназиски одсек) вишег женске школе. Од других ученица или за ступање у који виши разред ове школе тражиће се пријамни испит, којим ће се показати да ли ученица располаже довољном претходном спремом.

22. Испит зрелости у овој школи, који у њена три одсека одговара испиту зрелости разних средњих школа за мушки младеж, даје иста права као и реалка, реална гимназија и гимназија, уколико она вреде за женске.

IV. Општи прописи.

23. Сви јавни лицеји, учитељске школе и женске гимназије имају право на завршни испит.

24. Број ученица у једном разреду женске гимназије и у научним разредима за продужно образовање као и у разредима учитељске школе не сме прећи по правилу преко 30.

25. Разреди лицеја и учитељске школе или додата гимназија чини са вишом женском школом један завод, тако да су наставници у грађицама својих наставничких квалификација дужни предавати у свима одељцима целога завода.

26. У вишим женским школама, лицејима, вишим учитељским школама и женским гимназијама предавање мушки и женске наставничке снаге у приближно једнаком броју. По правилу број једних или других не треба да спадне испод $\frac{1}{3}$ укупног броја. Исти бројни однос важи и за часове које према тач. 1. држе академски образовани наставници и наставнице.

27. За разреде нижег течаја (припремне школе) могу се поставити и учитељи и учитељице народних школа. Они могу предавати техничке предмете и у разредима средњег и вишег течаја, у колико нису за то потребни стручни наставници и наставнице.

28. Од осталих учитеља и учитељица без академске спреме („редовни учитељи и учитељице виших женских школа“) тражи се да су положили испит за средње и више женске школе,

29. У научним разредима за продужно образовање (С 2 b) као и у разредима IV до I женске гимназије научне предмете могу предавати само академски образовани виши учитељи и више учитељице. За научну наставу у VI и V разреду женске гимназије вреде у погледу састава наставничког особља одредбе под тач. 1. За увођење у наставничку праксу у лицејима и учитељским школама могу се постављати и учитељи без академске спреме, који су оспособљени за учитељску службу у народним школама.

30. За управљање вишим женским школама, вишим учитељским школама, лицејима и женским гимназијама не тражи се исплаќање ректорског односно управничког испита од оних учитеља и учитељица, који имају право на звање виших учитеља и виших учитељица у тим школама. Управитељице добијају службену титулу „Госпођа директорица“. У интернатским школама, које стоје под мушком управом мора се једној од виших учитељица дати учешћа у свима питањима, која се тичу особене женске природе у погледу васпитања и неге васпитаница, и на њу пренети и један део одговорности, коју та питања собом повлаче.

31. Више женске школе, више учитељске школе, лицеји и женске гимназије стоје под надзором обласних школских одбора,

32. Директори и академски образовани виши учитељи јавних виших женских школа једнаки су по рангу, титулама и плати с директорима и наставницима шесторазредних, средњих мушких школа, а директори и академски образовани виши учитељи јавних лицеја, виших женских учитељских школа и женских гимназија са онима у потпуним средњим мушким школама.

33. У оним јавним вишим женским школама, вишим учитељским школама, лицејима и женским гимназијама, које нису државне, плате директора, академски образованих виших учитеља и виших учитељица одређиваће се према уредби о плати у државним школама. Директорице треба да имају плату бар виших учитељица у државним школама. У осталом плате наставничког особља у недржавним вишим женским школама треба тако уредити да редовни учитељи добијају бар 600 м. више, учитељи цртања бар 450 м. више, учитељи других техничких струка бар 300 м. више, редовне учитељице бар 400 м. више, учитељице цртања бар 300 м. више, учитељице осталих вештина и учитељице основних школа бар 300 м. више него такви учитељи у јавним народним школама дотичне општине. Ове плате су у толико обавезне, у колико не превазилазе плате по уредби плаћања наставника у државним школама. А општине могу одређивати и веће плате од ових.

34. За признавање досадашњих и оснивање нових школа, као виших учитељских школа, лицеја и научних школа, потребно је одобрење министра просвете. То признавање за више женске школе већ отворених школа као и оних које ће се изнова отворити врши се преко обласног школског одбора. Школе које сада јопи не одговарају одредбама о постављању наставничког особља или су у осталом уређене по одредбама, могу се признати под погодбом да потребне измене изврше, чим се упразне места.

* * *

Из наставних планова истичемо наставни план домаћичке школе (Frauenschule), која се наставља на десеторазредну женску школу поред које стоји виша женска учитељска школа, а за коју се тражи исто припремно образовање (види страну 308—309).

Превела М. М.

ПРЕГЛЕД

	II	I	Свега	
1. Педагогика	2	2	4	
2. Домаће газдинство ¹ . . .	5*)	5*)	10	*) Обухваћена и вежбања у кујни и домаћинству.
3. Поуке о раду у забавишту ¹	4*)	4*)	8	*) Обухваћен и рад у забавишту, по групама.
4. Хигијена и неговање деце	4*)	4*)	8	*) Обухваћена вежбања у дејчим склоништима и самарићанских курсовима.
5. Грађанске поуке и наука о народном газдинству . . .	2*)	2*)	4	*) Разгледање разних доброврорих установа и унутрашњих мисија.
6. Рачун са обзиром на газдинство (књиговодство)	1	1	2	
7. Женски рад	2	2	4	
8. Веронаука				
9. Немачка књижевност				
10. Страни језици (Француски, Инглески, Латински, Италијански)				
11. Историја, Земљопис, Је- стественица				
12. Историја уметности				
13. Гимнастика				
14. Цртање и сликање				
15. Музика				

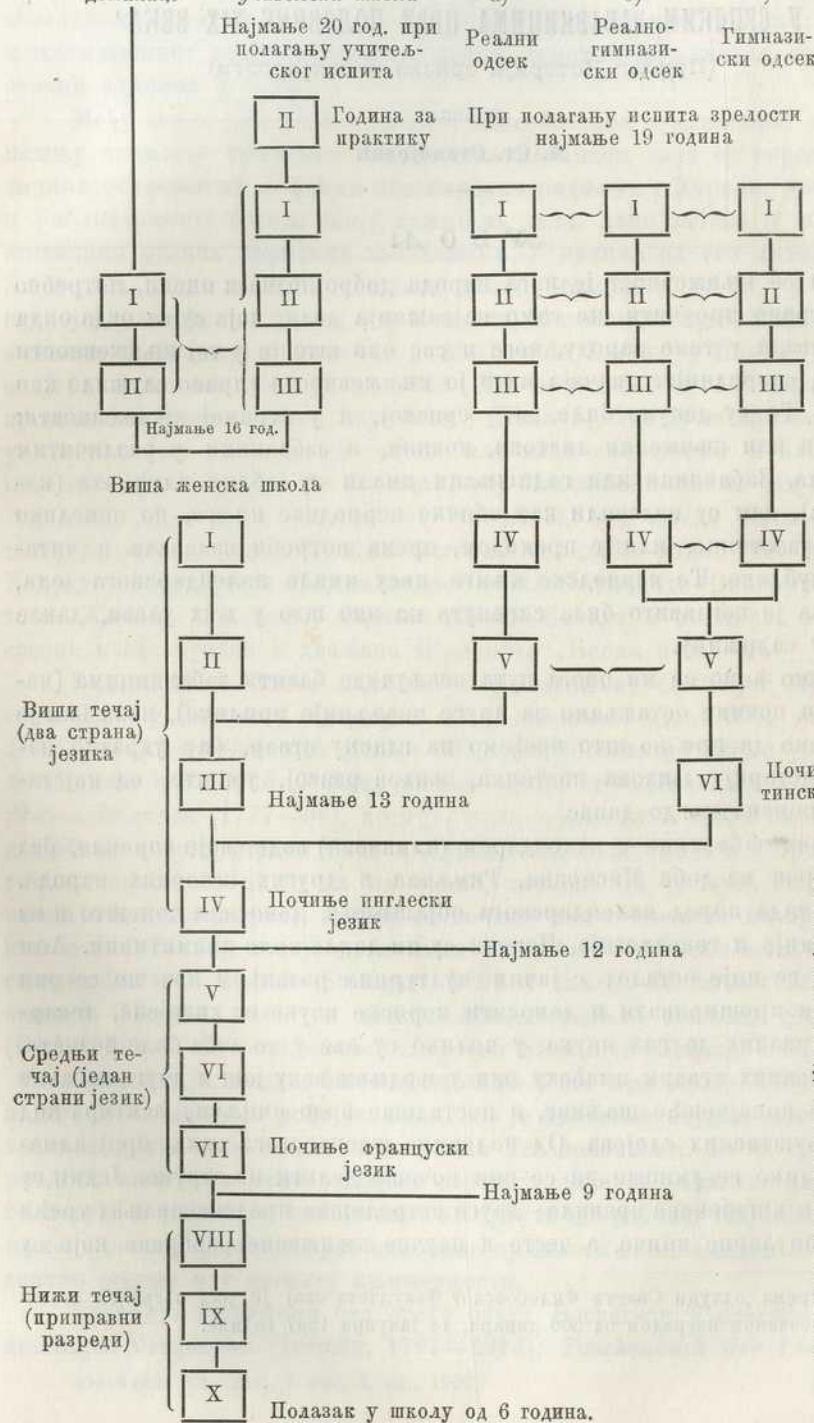
Појединачни предмети прма прили-
кама и потреби са по 2
часа недељно

¹ Домаће газдинство и поуке о раду у забавишту могу се и тако поделити, да се у првој години предаје само газдинство, у другој само поуке о забавиштима с по 9 недељних часова.

ПЛАН ЗА НОВО УРЕЂЕЊЕ ВИШИХ ЖЕНСКИХ ШКОЛА

WWW.UNILIB.BY
1) Школа за домаћице 2) Виша женска учитељска школа 3) Женска Гимназија (Studienanstalt)
домаћице учитељска школа а) б) г)

Приметба. Управне црте (—) означавају идеје на више или прелазак у друге разреде или школе; положене заграде (~) могуност заједничке наставе из појединачних предмета у разним разредима.

ПРЕВОДИ С НЕМАЧКОГ

У СРПСКИМ ЗАБАВНИЦИМА ПРВЕ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА¹

(Прилог Историји српске књижевности)

написао

М. Ст. Станојевић

У В О Д:

Да се књижевност једнога народа добро позна и оцени, потребно је свестрано проучити, не само најважнија дела, која су се овда онда појављивала у томе народу, него и све оно што је у тој књижевности било од спореднијег значаја, што је књижевности управо служило као допуна. Те су допуне биле, и у српској, и у страној књижевности: часописи или књижевни листови, новине, и забавници у различитим видовима. Забавници или годишњаци имали су облик алманаха (календара), или су излазили као обичне периодске књиге, по неколико година узастопце, или с прекидом, према потреби издавача и читалачке публике. Те периодске књиге нису имале календарског дела, и пажња је поглавито била скренута на оно што у њих улази, дакле на саму садржину.

Како ћемо се ми овога пута искључиво бавити забавницима (часописе и новине остављамо за друге повољније прилике), нека нам је допуштено да пре но што пређемо на главну ствар, бар укратко изнесемо историју њихова поstanка, њихов развој, уопште, од најстаријих времена па до данас.

Први забавници с календаром (алманаси) воде своје порекло, без сумње, још из доба Мисираца, Римљана и других источних народа. Они су тада поред календарског објашњења, доносили понешто и из астрономије и генеалогије. Почеци су им дакле врло примитивни. Али на томе се није остало; с јачим културним развићем почеше се ови алманаси проширивати и доносити корисне поуке из хигијене, лекарства, и разних других наука, у колико су ове у то доба биле познате. Поред оваких ствари имаћаху они у средњем веку још и друге забавне причице попајчешће шаљиве, и постадоше врло омиљена лектира код свију друштвених слојева. Од половине шеснаестог века, број алманаха толико се умножи да се они почеше делити на струке. Једни су доносили хигијенска правила; други астролошка предсказивања; трећи разне популарне приче, а често и научне књижевне расправе које су

¹ Према одлуци Савета Философског Факултета овај је рад награђен светосавском новчаном наградом од 300 динара, 14 јануара 1907 године.

WWW.UNILIB.RS доприносиле да се многа нерасветљена питања реше и изведу на чистину. У доба француских револуција алманаси се употребљују као агитационо средство у корист ове или оне политичке странке; отуда њихови називи: републикански алманах, демократки алманах, социалистички алманах и т. д.

Међу свима тим разноврсним и многобројним алманасима, особиту пажњу привлаче *трговачки* и *књижевни* алманаси, који су поред практичних обавештења о већим књижарским радњама у Европи, доносили и библиографију готово свију важнијих дела, лепе забаве и поуке, и стотинама разних корисних забележака. У некима од тих литерарних забавника већим делом беше заступљена поезија, и то су: у Француској *Almanachs des Muses*, а у Немачкој *Musenalmanache*. Први *Музин алманах* у Француској основао је Mathou de Lacour, у Паризу 1764, и он је излазио без прекида до 1823. Из Француске су ови календари прешли и у друге земље, нарочито у Немачку, где су за кратко време узели толикога маха, да је тешко било наћи значајнијег и плоднијег немачког песника који не би имао свој *Musenalmanach*. И сам Шилер издаваше један таки алманах (1796—1801), под истим називом. На њему је, поред најдаровитијих песника тога доба, радио још и Гете. У другој свесци тога *Musenalmanach'a* излазе познате Шилерове и Гетеове *Xenien*, а у трећој најбоље њихове баладе и романце. У петој свесци изађе чувена и хваљена Шилерова „Песма о звону“.

Године 1780—1804, излазио је у Гетингену *Göttinger Musenalmanach*, а у Лайпцигу *Leipziger Musenalmanach* (до 1787); па онда *Deutscher Musenalmanach* (1834—39), који је извесно време уређивао А. Шамисо и Г. Шваб. У Бечу је скоро двадесет година излазио *Wiener Musenalmanach* (1777—96), који је, нема сумње, врло добро био познат и Србима са оне стране Саве и Дунава. Од тридесетих и четрдесетих година прошлога века, па на овамо, изгледа да је муга охладнела према овим алманасима, и они се почеше тек с времена на време појављивати. Тако у новије доба имамо: *Cattasche Musenalmanach, herausgegeben von Brauch* (Stuttgart, 1891 и даље); *Modernen Musenalmanach* (München, 1893 и даље); *Musenalmanach Berliner Studenten* (Berlin, 1896); *Musenalmanach Leipziger Studenten* (Leipzig, 1897), и др.

Цветање је, дакле, *Musenalmanach'a* било при kraју XVIII века, а што су се доцније ређе јављали, то је долазило отуда, што су их потписали други забавници, тако звани *Taschenbücher*. То су биле периодске књиге, обично у малом формату, које су излазиле једанпут годишње, и доносиле понавише белетристичне радове. Најлепше доба њихова развијања беше прва половина прошлога века, кад им се утицај знатно осетио и у српској књижевности.

Чувенији забавници ове врсте беху: Becker-ов *Taschenbuch zum geselligen Vergnügen* (Leipzig, 1791—1814); *Taschenbuch der Liebe und просветни гласник*, I. књ., 4. св., 1909.

Freundschaft (Frankfurt 1801—41); *Minerva*, Taschenbuch für Damen (Leipzig, 1809—29, 1831—33); *Urania*, Taschenbuch für die Jahre 1801—48, Amsterdam und Leipzig, hrsg. v. F. A. Brockhaus; *Penelope*, Taschenbuch für 1811—13, 1815—48, Leipzig, brsg. v. T. Hell, — и многи други до стотину на број. Сарадници су и овде били свагда најзнатнији немачки писци, јер су се уредници трудали да изберу прве међу бољима, како би се књиге лакше и више растворале.

Глас немачких забавника *Musenalmanach-a* и *Taschebücher-a* одјекнуо је и у српској литератури прве половине XIX века. Сви наши алманаси (календари, месецослови), све збирке „производа у прози и стихови“, само су копије немачких оригиналa и то покаткад врло рђаво изведене. Све мање и недостаци немачких забавника, прелазили су и у српске. А оно што је било боље, није срећивано ни дотеривано према српским приликама, према развијености, или боље рећи неразвијености, укуса српске читалачке публике. Има додуше међу овим забавницима и песничким збиркама и таквих, који су тежили да се отргну испред туђинскога утицаја, али је њихов број сведен на минимум, тако да их напрстје можемо избројати. Вукова *Даница* заузима међу таким забавницима прво место, а поред ње су и неколико песничке збирке незнатнијих песника тога доба (*Српски Славуј* од А. Николића; *Београдска Лира*, 1833, 1834 и 1835; и др.).

Важнији оригинални радови у српским забавницима доста су се у новије доба испитивали, а неки и прештампавали; али на преводе у њима, још се нико није обазрео, и они су доста занемарени од стране наших литературних испитиваљаца. Никола Андрчић у својој студији *Prijevodna beletristika u Srbu od god. 1777—1847*, вели да је „по забавницима и календарима превођено у овој периоди много, али су то били све пријеводи мање важних дјела и остали су без особитога утјецаја на књижевност и на књижевнике“.¹

Истина је да су многи преводи у забавницима били кратки, покаткад и беззначајни, али нишошто таки, да се о њима засебно не би могла повести реч и дати једна прегледна студија, која би послужила као мали прилог историји српске књижевности, у почетку њенога стварања.

Ја ћу овде покушати да дам једну таку расправицу, која ће мештимице, можда бити и непопутнуна, и са извесним празнинама. Али ко зна са каквим се тешкоћама таки послови раде и каким се непријатностима мора човек излагати, тумарајући по приватним и страним библиотекама, и ко најзад познаје стање наше Народне Библиотеке, — знаће и то, да се често ни поред највеће пажње и најбоље воље, не може доћи до онога до чега се жели.

¹ *Prijevodna beletristika*, 1892, strana 81.

I. Доба (1800—1825)

У првој деценији прошлога века, стање српске књижевности беше тако слабо да се о њему посебице не би могло тако опширно ни говорити. Све што је на српској књизи у то доба урађено, било је с оне стране Саве и Дунава. Али у колико је књижевност заостала, у толико је више успеха било на другој страни. Дугогодишњем робовању већ се беше приближио крај, и све оно што би могло радити на књижевности или науци, латило се било оружја да прокрчи себи пута прво у политичким слободама, па тек онда да ради и на осталим гранама народнога живота. Најзначајнија година у новијој српској историји пада без сумње у ову деценију. Друга тако исто важна година за Србију и српско јединство, дакле опет у политичкој српској историји, јесте у деценији одмах за овом. О политичком значају ових двеју година и деценија, наши и страни историчари ће довољно су говорили. Нама пак остаје да бар у неколико прегледамо значај овога доба по духовни живот српскога народа, по његову књижевност.

Нема сумње да је у другој десетини прошлога века, на српској књизи више урађено, но у првој, али ова опет има већега значаја у другом погледу, наиме у задобијању политичких слобода, као што горе рекосмо. А наглашавано је можда већ толико пута, да се књижевност једнога народа тек онда може правилно развијати и успевати како ваља, ако је он политички слободан, и ако је материјално бар толико обезбеђен, да може подмиравати најпрече своје потребе. У годинама горе истакнутим (1800—1825), не беше ни једнога ни другога у до-вољној мери, те се према томе ни у књижевности није могло ништа више очекивати, него оно што се дало. И у једној и у другој деценији дат је известан број, оригиналних радова и више превода, али је тај број сразмерно узевши, много незнатнији, према годинама после 1825. као што су незнатни и сами њихови писци и преводиоци.

Сем Доситијевих и Вукових радова, затим многих списка: Лукијана Мушићког, Милована Видаковића и Јоакима Вујића, писаца који се данас помињу само по школама и детаљним литерарним расправама, — све остало је од мање вредности. Но и поред тога, поред извесних својих недостатака, књижевни радови из овога доба заслужују ипак већу пажњу, јер је њима ударен основ за даљи развитак новије књижевности у првим годинама њена постанка.

Месецслови који су тада излазили пре Давидовићевог *Забавника*, и ако нису били прави забавници, онаки каки су се тада већ издавали на Западу, ипак су били бар налик на њих. Поред календарског дела, они су још доносили и разне забавне приче („увеселителне повести“), или друге какве поуке из лекарства, привреде, историје. и т. д., те на тај начин вршили улогу, не само алманаха, него и часописа, и

новина, и свега онога што је код западних културних народа излазило да подмири потребу стручнога и општег образовања.

Међу осталим незнанцијим календарима ове врсте, који су у првој деценији излазили, ваља поменути онај познати будимски *Месецослов* што га С. Новаковић наводи у својој *Библиографији* за године 1812—17, 1820, 1823, 1827, 1832, и 1835. Ови наводи Новаковићеви врло су непотпуни. Исти Месецослов излазио је и раније; почетак му је, можда, још у претпрошлом, осамнаестом веку. У Библиотеци Матице Српске у Новоме Саду, налазе се још и ове године: 1804, 1805, 1806, 1808, 1811, 1826, и 1829. А у Гимназијској Књижници и Манастирској Штампарији у Ср. Карловцима, године: 1821, 1822, 1825, 1828, 1833, 1838, 1839, 1843, 1847.

Као и код осталих календара тога времена, тако и код овога *Месецослова*, забавни је део врло једнолик и нема сам по себи никаки други значај, него да се читаоцима пружи практична поука, или забава у којој се из сваке стране, свакога листа, назире досадно, провидно моралисање, и непрестано упућивање читаоца на оно што је добро, што је „полезно“ и што људе може довести до среће и благајства. Покаткад нађе се у њима и по која духовитија шала, али је чешћи случај да су оне наивне и већином познате из најстаријих времена, грчке, римске и средњевековне историје. Поред тога, ту су и приче из друштвеног живота уопште, или из „женскога света“ како бисмо ми данас казали¹.

Све су то били преводи с разних језика, али већином с немачког, што показују и сами германизми, и немачке реченичне конструкције, на које се у превођењу обраћало врло мало пажње. Извори, дабогме, никада нису се ни наводили, а још мање писци, јер њихова имена често нису знали ни сами преводиоци, пошто су превођене ствари појамљиване мањом из календара, забавника, или новина у којима су се писци ретко кад потписивали.

Ови први српски Месецослови, које треба разликовати од доцнијих забавника, као што су *Забавник*, *Даница*, *Уранија*, *Голубица* и т. д.,

¹ У једноме од тих календара (*Календар* на лето 1807. Господјам и господицам посвјашчен од Георгија Михаиловића, В. Будиме. Писмени Краљевскаго Универзитета, 12⁰, стр. 11) — налазимо оваку једну анегдотицу: »Диоген философ, по једној башти ходајући, упози жену висећу с дрвета, која се обесила: повикне из свега срца: ах да би бог дао да свако дрво оваки плод роди!«

Или на пр. ова анегдотица из *Месецослова* будимског за 1804 год: »Неки господин пошље свога баштована да тамо ради. Овај оде и легне у хладовину једнога дрвета, па ту и заспи. Одмах за тим дође и господар у врт, па видећи слугу свога где спава стаде га гредити како је он нитков и ленштина која не заслужује да га сунце греје. — »О господине, па баш зато сам и легао под сен овога дрвета,« одговори баштован и устанде.

били су врло примитивни и неоригинални. То беху искључиво имитације аустроугарских календара, и српски уредници или приређивачи у првом реду угледали су се на њих. Сем „родослова краљевскога дома“, све је остало, од корице до корице, био превод, и то ћав превод са још горим црквено-словенским или словено-српским језиком, који се у њима провлачи кроз целу прву половину прошлога века. Нема сумње да је таки конзерватизам у погледу језика, много сметао Вуковој реформи, али се од месецослова није ни могло очекивати какво предњачење у језику, кад се зна да су то већином били „књижевни“ органи попова и калуђера, и да су се као такви свагда морали наслажати на црквени језик.

Сасвим у другоме правцу и духу, у духу немачких забавника и алманаха појави се *Забавник* Димитрија Давидовића 1815 године, који је своје излажење продужио 1816, 1818, 1819, 1820, 1821, 1833, 1834, 1835, и 1836.

Појава овога забавника била је умесна и оправдана. Давидовић је као уредник *Српских Новина* осећао ту потребу боље него нико од његових сувременика, и он је био међу првима који су после Доситија желели да народу пруже лектиру која ће му бити приступачна, коју ће он дакле разумети.

Карактеристична је његова изјава у предговорима првога и другога *Забавника*, где он каже да је свој „*Забавник* из иностраних списатеља сабрао и издао“, у намери да се Србима и Српкињама пружи књига која ће им служити за „невину забаву, за пречишћавање вкуса и облагорожденије сердца“. А је ли исти забавник и користан, то оставља својим читаоцима да они сами пресуде. „Ја се сада још радјум, вели уредник даље, што ћу роду моме почитаемом, и мужеског и женског пола, цело сокровиште благонаравних, поучителних и забавителних новости или приповедки собрати моћи, ако сваке године по један такав забавник сочинити и издати могу. И за неисказану чест себи приписујем, што је то жребије на ме паљо, да и у том роду нашем услужим“. Најзад моли читаоце и читатељке своје, да му опросте ако би се у овоме послу нашло погрешака и недостатака, и уверава их да ће дододишићи *Забавник* много савршенији и већи бити. Заиста, уредник је своју реч искупио. *Забавник* за 1816, у неколико је надмашио претходни. Садржина у оригиналама и преводима пробранија је и једрија. Уредник се чисто топи од милине што му се чини да је, по своме укусу, погодио и укус својих читалаца. „Ја сам, вели он у предговору истога *Забавника* од 1816, писао онако, као што у посвеђеном разговору Србљин са Србљином говорити обичствује. А јесам ли у томе сагрешио, или не, учени наши нека разсуде и мненије своје о том преко новина пошљу ми. То их молим јавно и покорно. Тако ћемо до основања доћи, како нам писати треба. Основања њина или

ће ме опровергнути и ја ћу признати да сам погрешио, или ће ме у овоме мненију утврдити, и ја ћу се радовати, да сам ја први био, кој сам се мнимог Славенскога отргао, и српски онако писати почeo, као што се један с другим разговарамо“.

Да ли му се когод лично, или преко новина јављао и давао своја „мненија“, није нам познато, али изгледа да је публика била задовољна, те је уређивање настављено у истом смислу и даље.

Први Давидовићев *Забавник* донео је пет превода: три са означењем својих аутора („Болесна удовица“, „Робови“ и „Адемдај“) два без означења („Шупаљ храст“ и „Ибраим“), које је преводилац покушао да протури као оригиналне „приповедке“, али му то није испало за руком. У „Шупљем храсту“ (тако се зове прича где се радња преноси на српко земљиште), нема готово ничега српског сем имена лица и места у коме се догађај збива. Колика је њена оригиналност најбоље нам показује онај опис пожара: „У један пут се луна нека зачује, и звона дворска зазвоне, стражар на кули дворској у рог задува, и цео двор у једном магновенију у пламену стајаше“ (стр. 12). И све то збива се у маломе српском селу Трновцу¹) на Тимоку близу српске и бугарске границе!

Други превод коме преводилац није назначио ни извора ни писца јесте „Ибраим“ (персиска повест). Но и ако то није назначено њен је творац Francesco Soave, професор и књижевник талијански из друге половине XVIII века. Поред многих филозофских дела и школских уџбенека од њега имају и *Novelle morali*; делце које му је својим чистим и трезвеним стилом, стекло славе не само у Италији, него и целој Европи. Од њега је преведена и „Болесна удовица“ (*La vedova ammalata*), прва приповетка у *Забавнику* за 1815. Преводилац не каже одакле ју је превео, са оригинала или немачког каквог превода. Али судећи по неким германизмима („дете около девет година старо“ и др.) могли бисмо закључити да је то превод с немачког превода.²).

Значајније су друге две „повести“ у овоме *Забавнику*, једна од G. K. Pfeffel-a („Робови“), и друга од J. Fr. Castelli-a („Адемдај“). G. K. Pfeffel (1736.—1809,) је немачкој публици више познат са својих епиграматичких басана, него са прозних покушаја (*Prosaische Versuche*). Критичари и литерарни историчари особито му хвале: здрав разум, богату фантазију, топло, дубоко осећање и свагда жарку тежњу за правдом и истином. Па и својим песничким новелама, прилично је успео, јер је умео да у њима подеси цеки сентиментални тон, као ретко који писац од његових сувременика.

¹ Данас се оно зове Трнавац.

² На немачки су ове новеле први пут у целини преведене 1787. (*Moralische Novellen, für die Jugend*, Leipzig Schneider, 80). Даоције се њихов број превода јако умножио,

„Робови“¹ му, истина, нису баш најбоља ствар, али су ипак једна од оних која се у своје време врло радо читала. Путовање, робовање, љубав, женидбе, удаље итд. главни су мотиви, не само ове приче, него и целе преводне (па и оригиналне) белетристике у нашим забавницима прве половине прошлог века. Стил је у „Робовима“, као и у осталим Пфефеловим приповеткама, коректан и доста гладак. Па како се овом новелом намерио на једнога такође углађеног стилисту (а то је врло значајна карактеристика Давидовићева), — то је ствар *уопште* добро испала.

Остаје нам у овоме *Забавнику* још „Адемдај“, или ти нужно и излишно, једна арабска повест², од Jg. Fr. Castelli'a (1781—1862), хваљенога песника аустријскога. Као књижевник Кастели се огледао готово на свима пољима поезије, а особито му хвале *Песме на доњо-аустријском наречју* (*Gedichte in nieder-österreichischer Mundart*). Сем тога има велики број превода, прерада и разних мањих прозних састава. У свима тим радовима он је показао прилично одлучан таленат, леп полет мисли са здравим хумором, и доста тачно цртање карактера. Погдекоја од ових особина истиче се и у „Адемдају“, приповетци у којој се у главном износи тражење границе између *излишнога* и *нужнога*. Али, као што се из саме приче види, те границе нема, па се зато никад неће ни наћи.

Адемдај, то је јунак приче, који никденичега нема, спасе једне ноћи неког богатог човека од разбојника, и овај као знак захвалности за своје избављење, реши се да му олакша беде, у које је због своје сиромаштине упао, а у исто доба да направи један опит, да види до које границе иде *нужно*, и одакле почиње *излишно*. Он му се анонимно јави као његов хранитељ — „Генијус“ и рече му да тражи само оно што му је *нужно*, па ће све то добити. Адемдај је у почетку мислио да сваки човек мора имати хлеба, дрва и одело, за тим по једну драхму дневно за трошак, и то је сасвим довољно. Непознати му даје преће потребе, и оде. Али кад год би он књему поново долазио, овај нађе да му још по нешто треба, и то је толико *нужно*, да се без њега не може живети. Тако после поменутих добивених ствари њему је нужно било имати покућанство: постељу, сто, столице, па онда жену, а за жену добре хаљине, и лепу кућу, „ако смо ради да нам она буде верна и да нас воли“ (вели Адемдај). После тога беше му *нужно* имати ушкопљенике, који ће му жену чувати, јер је приметио да се неко шуња око његове куће. Али је једна жена мало, *нужно* је, вели, имати бар двадесет, јер други у својим хaremима имају по тридесет и четрдесет. За двадесет жена *нужно* је опет више новаца, слугу и слушкиња. И ко зна докле би се ово *нужно* протезало, да му „Генијус“

¹ Prosaiche Versuche. Tübg. 1811, Thl. 4,

једном не откри, да је он лично калиф Харун-ал-Рашид, и да је оваким покушајима само жеleo да дозна шта је *нужно* а шта *излишно*. Али сад тек види да је *излишно* само уображена ствар, коју нико нема, а *нужно*, то је пропаст која се не би напунила и када би цео овај свет прогутала. После таких речи, Адемдај се упути кући и често је уздишући говорио: „О Мухамеде, Мухамеде, зашто ми све оно што је *нужно*, не даде?“

И ако мотив приповетке није богзна колико оригиналан и ако она у нечemu има извесне претераности, ипак се може претпоставити да је у своје време имала доста читалаца. А и данас не би била на одмет за многе и многе наше читаоце.

*

Два писца који видније место заузимају у *Забавнику* за 1816, јесу S. Gessner (1730—1787) и J. G. Herder (1744—1803). Геснер је одавно познат у српској књижевности, и долази у ред оних писаца који су се код нас највише преводили. Н. Андрић мисли да то долази отуда, што се српским преводиоцима допао онај „песнички и заносни говор пастира, и што је језик геснеров полетан и као да тече у стиховима“. Доиста језик Геснеров има у себи неке елегантности и одмерености, али узрок зашто је он код нас тако много превођен, може бити још и у другом нечем. Сентиментално-романтичну струју, која је при kraју XVIII и у почетку XIX века, ухватила била дубокога корена у немачкој књижевности, нису могле избећи ни јаче, ни удаљеније литературе, а камо ли српска, која тада беше тек у своме зачетку, и у непосредној близини с немачком, по географском и политичком положају. То је једно. Друго: општа тежња овога доба, да се у књижевности уметничко дело не сматра као циљ, већ као средство за постигнуће неких божанствених тренутака, у којима се човек уздиже над узаном сфером свакидашњег живота, — беше кључ и лозинка за старије немачке романтичаре, па је то прешло готово у све суседне књижевности, дакле и у српску. Отуда онај претерани романтизам у Видаковићевим романима и приповеткама. Отуда оно тапкање и лутање бестелесних створова фантазије по земноме шару, и мешање са живим људима. И отуда најзад у нашој белетристици она болешљивост, која се у српској књижевности проносила чак до седамдесетих и осамдесетих година.

Никакво чудо, дакле, што је Геснер код нас налазио повољнога одзыва, и што се тако много преводио. Французи су га преводили што су у њему нашли одјек Русовљевих идеја, и што је поетска и течна проза Геснерова била врло подесна да се пренесе на француски језик, па је тако било и са српским преводима. Од старијих наших преводилаца изгледа да је Давидовић био први који је почeo преводити Геснерове идиле и друге одломке из већих његових радова.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У „Забавнику“ за 1816., првео је он игру *Erast* и две идиле „Изображеније свемирног потопа“ и „Први пловац“. Ове две приповетке ни сам писац није уврстио међу остале идиле, али су оне ипак, и својом формом, и својом садржином само идиле, и то готово понајлепше. У првој се описује како младић Семин из бесних таласа спасава своју драгану Семиру, на неком малом узвишењу, које ће за трен ока бити покривено бујицом воде, њих двоје прогутати и на свагда одвојити са овога света. Вода бива све већа а „Семин и Семира взајмно говорећи и једно друго тесно загрљено држећи, топе се у валима свемирнога потопа“.

„Први пловац“ је такође идила, и то једна не само од најлепших међу идилама, него и једна од најлепших ствари које је Геснер уопште написао. Садржина њена у овоме је:

На усамљеном острву неком живи девојка Мелида са својом матером Семиром, чувајући овце и живећи пастирским животом. У седамнаестој години поче она осећати неке чудне неодређене тежње, за које ни сама не зна откуда су, шта је узрок њихов, Обраћа се матери и тражи објашњења. Мати се устручава да јој открије те тајне и корије што се заноси којекаквим уображењима којима ни имена не зна, и којих ни у „естеству не има“. Али Мелида нема мира, већ непрестано нешто запиткује: пита ипр. зашто да њима само то не достаје, што све остале животиње имају, а у толиким другим стварима оне су им сличне. Опет мати покушава да је одврати од таких мисли, јер и оне имају ипак неко друштво. Ту су им овце, тице и толике друге животиње, па шта ће још? Да, да, вели Мелида, али овца се срном не дружи, нити голуб мари за патку; свака од ових животиња радује се само оном друштву у коме су исти родови. И зар смо ми њима потпуно равни? Па ето ту сам ја, вели мати, и ја сам истог рода којега си и ти, шта желиш још? „Тако је, одговара Мелида; али зар није боље да нас је некако више, па да те сви можемо обрадовати? Зар се ти не би томе већма радовала? Ах, мати, мати, када би само једно, само једно још било! што би са мном и најмању радост делило, и што би свагда поред мене било — које би — Ах! та срце моје љуби тебе изнад свега, али све ми се чини као да од ове љубави има и друга нека, већа, коју ја не могу наћи нити је познати“. Мати је тешила своју несрећну кћер, али је утеша та могла помоћи тек онда, кад је, божјим првићењем Амор довео младога једнога пловца, „стаса прекрасна и величанствена“, који је за Семиру био „прекрасна твар“, и исто тако велики као и она, а не тако мален, као што је њу мати „некад под ружама нашла“. После бољега познанства, Мелида и овај пловац постају „млади пар људи“ који срећно и задовољно проживљују своје дане.

У овим двема идилима, читаоци Давидовићеви имали су неку врсту *Павла и Виргиније*; јер оне изузетно од осталих, својом умереном сентименталношћу, својим добро погођеним пртама и прилично тачном опсервацијом, доиста донекле подсећају на чувено Бернарденово дело. Мало је само чудновато у „Првоме пловцу“ откуда неко може заволети девојку, коју никада није познавао нити кадгод видео. Но кад се ту и богови мешају, а Амор извршује њихове налоге, онда је смишао већ лакше разумети.

По извесним својим мотивима „Први пловац“ као да има неке сличне прте и са оним што је Вук забележио у своме *Рјечнику*:

„Узео калуђер Светогорац мало дијете мушки (Код Геснера женско), док још није знало за се, па га однио ў Свету гору и онамо га отхранио и научио књизи. Кад му је било већ око осамнаест година (Мелида је у седамнастој, сразмера развијања, дакле, сасвим тачна), онда га поведе уза се као ћака, и пође амо у свијет да пише. Кад дођу у прво село, а то дјевојке ухватиле коло па играју — вала да је била недесља или какво весеље. — Кад угледа ћак дјевојке, зачуди се каква су то створења, па онако мало као весео и зачуђен упита калуђера: „Шта је оно духовниче! шта је оно?“ А калуђер као намрођен, одговори: „Не гледај онамо синко, нити питај шта је: оно је ћаво“. Онда ћак најумиљатијим гласом рече: „Дела, духовниче, Бога ти, да купимо онога једнога ћаволка, па да га поведемо намастиру“ (*Српски рјечник*, треће издање, стр. 152—153).

(Наставиће се)

МУЗЕЈ СРПСКЕ ЗЕМЉЕ

ГРАЂА ЗА ФЛОРУ

СТАРЕ СРБИЈЕ И МАКЕДОНИЈЕ

Исти разлози и побуде, који су напоменути у Уводу Грађе за фауну Старе Србије и Македоније, руководили су управу Музеја да приступи објављивању проученог флористичког градива из ових двеју покрајина. Са овим прилозима флори Старе Србије и Македоније, Музеј Српске Земље отпочиње објављивање и радова из оне области ботаничке, која спада у његов задатак. Начин развијања Музеја, а нарочито оскудица у потребним и подесним просторијама за ботаничке збирке, учинили су да су ови радови тек сада дошли на ред.

I. Прилог флори Старе Србије и Македоније.

Од Ник. Ранојевића.

Почетком септембра 1904, г. пропутовао сам један део Старе Србије и Македоније, да упознам стање тамошњих винограда у погледу штеточина. Том сам приликом обратио пажњу и на вегетацију тих области, поглавито на гљиве, али сам у томе био јако ометан кишним временом за свих 7 дана, колико сам провео на путу преко границе Србије. Материјал из Старе Србије скупио сам у околини Скопља, Криволока, Неготина и Ватоша, а онај из Македоније у околине Ђевђелије и оближњег села Сеова, у околини Солуна, и на путу од Дојрана за Валандово и железничку станицу Струмицу.

Проучене биљке с тих локалности у главном састављају овај списак. Њему су приоддане 4 врсте гљива из околине Битоља, издвојене из збирке фанегорама Алексе Јовановића, пређашњег професора у Битољу, а једна врста из околине Цариграда послата је ботаничкој башти Јевремовац. Гљиве пак у том списку, у колико је мени познато, чине у исто време први прилог за флору Старе Србије и Македоније. У њему су заступљени и понеки ређи облици, а за неколико паразита, наласком њиховим на до сада не забележеним хранитељкама, утврђени су нови еколошки односи. Такве хранитељке, као нове, истакнуте су крупнијим слогом. —

За детерминацију 3 врсте из збирке гљива имам да захвалим микологу д-р Бубаку, професору пољопривредне академије у Табору у Чешкој.

Лишаје у овом списку скупио је прошле године на Корабу у Старој Србији Јордан Петровић, суплент скопљанске гимназије, и послао их за музејску збирку.

A. Fungi.

Peronosporaceae

1. *Plasmopara viticola* (Berk. et Conrt.) Berl. et De Toni. — *Балсара*. Появила се у великој размери на лишћу *Vitis vinifera* у виноградима око Солуна, Ђевђелије и Сеова.

Ascomycetes

2. *Abrothallus Parmeliacum* (Sommerf.) Nyl. На талусу *Usnea barbata* са Кораба (leg. Јордан Петровић).

3. *Aspergillus niger* Van Tighem. Сапрофитски на плоду *Punica granatum* око Ђевђелије.

4. *Sphaerotheca pannosa* (Wallr.) Lév. — *Пепелица*. На плоду *Persica vulgaris* у околини Солунга.

Заражене брекве беху местимично, у мањим и већим партијама, превучене дебелом беличастом навлаком, састављеном од хифа мицелије те гљивице. У мицелији су уваљене сићушне црне перитеције с елипсоидним, на оба краја слабо суженим асцима, величине 85—108 × 64—74. Споре су 17—27 × 13—16.

5. *Sphaerotheca Humuli* (D. C.) Schroet. На *Xanthium strumarium* око Ђевђелије.

Перитеције износе у пречнику 85—114. Асци су обрнуто јајасти, вел. 64—80 × 55—60, а лоптасте и елипсоидне споре 13—19 × 13—15.

6. *Erysiphe Polygoni* D. C. На лишћу *Convolvulus arvensis* око Ђевђелије и Солуна и на *Polygonum lapatifolium* око Скопља.

У перитецији 5—7 аска 3—5 спора. Асци износе 45—72 × 30—38, а споре 17—22 × 11—15.

7. *Erysiphe Cichoriacearum* D. C. — *Мана*. На лишћу *Hibiscus esculentus* по градинама око Неготина.

У перитецијама око 20 дугуљастих и сопастих аскса, вел. 48—70 × 26—38. Споре су 17—22 × 11—15.

8. *Erysiphe taurica* Lév. На лишћу и стабљикама *Crozophora tinctoria* око Скопља, на *Marrubium creticum* и *Chondrilla juncea* по утринама око Ђевђелије, и на *Peganum Harmala* поред путова и по утринама око Криволака, Ђевђелије, Валандова и Солуна.

Мицелија мање или више развијена. На лишћу *Crozophora tinctoria* чипи дебелу белу навлаку. Перитеције су кестењаво-мрке, увек плитично угнуте, са 15—24 аскса, у пречнику износе 133—227. Асци су 56—108 × 25—49, а споре 20—42 × 15—24.

9. *Phyllactinia suffulta* (Rebent.) Sacc. На лишћу *Paliurus australis* по међама винограда око Валандова, и на *Crataegus monogyna* око Валандова и Ватоша.

Асци су величине 57—70 × 24—29, а споре 19—32 × 13—17.

10. *Microsphaera Lycii* (Lasch) Sacc. et Roum. На лишћу *Lycium halimifolium* око Скопља. Развијене су само конидије.

11. *Massaria Platanii* Ces. На осушенују грани *Platanus orientalis* у околини Солуна.

На истим примерцима заступљен је и пикнидиски облик, познат као врста *Hendersonia Desmazieri* Mont., с конидијама 2—4 ћеличним, вел. 25—50 × 11—20.

Ustilagineae

12. *Ustilago Maydis* (D. C.) Tul. — *Прнило, гламња*. На *Zea Mays* око Валандова.

Uredinales

13. *Gymnosporangium Sabinae* (Dicks.) Wint. На лишћу *Pirus communis* (I) око Битоља (leg. А.Л. Јовановић).

14. *Uromyces caryophyllinus* (Schrank) Schroet. На стабљикама

Dianthus pinifolius (II: 22—26 × 19—24; III: 19—32 × 15—22) у камењару више Валандова.

15. *Uromyces Genistae tinctoriae* (Pers.) Fuck. На лишћу *Colutea orientalis* (II: 19—26 × 15—19; III: 19—28 × 15—21) по међама винограда око Скопља и Ђевђелије.

Хрпице спора обично су кружно размештене.

16. *Uromyces Hilotropii* Svedinski. На лишћу и стабљикама *Heliotropium europaeum* (II: 21—32 × 15—22; III: 19—27 × 17—21) поред путова и по утринама око Солуна, Валандова и Ватоша.

Хрпице уредоспора жуте су, телеутоспора црне. Оне су растурене или кружно размештене. Телеутоспоре су на темену изнад клизаве поре слабо задебљале.

За ову гљивицу до сада је забележена једина локалност Херзон у јужном делу Русије. У Србији пак није нађена и ако је њена хранитељка честа биљка.

17. *Uromyces Terebinthi* (D. C.) Wint. На лишћу *Pistacia Terebinthus* око Цариграда.

18. *Puccinia Carlinae* Jacky. На лишћу *Carlina acanthifolia* (II: 26—28 × 24—26; III: 28—40 × 17—24) код Битоља (leg. Ал. Јовановић).

19. *Puccinia Centaureae* D. C. На лишћу и стабљикама *Centaurea sublanata* (II: 30—32 × 22—30; III: 32—51 × 19—28) око Скопља, и на *C. salonitana* у окол. Доњег Водна.

20. *Puccinia chondrillina* Bubák et Syd. На лишћу и стабљици *Chondrilla juncea* (II: 24—28 × 19—24; III: 29—45 × 19—26) по утринама око Ђевђелије.

21. *Puccinia Eryngii* D. C. На лишћу *Eryngium campestre* (II: 22—30 × 21—26; III: 20—45 × 20—28) по утринама око Скопља, Ђевђелије и Солуна.

22. *Puccinia Acarnae* Syd. На лишћу *Pienomon Acarna* (II: 22—32 × 22—28; III: 35—55 × 21—30) по утринама и поред пута од Дојрана до Валандова.

Медитерански облик, забележен до сад у Европи само у Италији и Далмацији.

23. *Puccinia bromina* Erikss. На лишћу *Bromus tectorum* у окол. Битоља (leg. Ал. Јовановић).

24. *Phragmidium violaceum* (Schultz) Wint. На лишћу *Rubus ulmifolius* код Сеова.

Уредоспоре су 24—38 × 19—26, а телеутоспоре 45—91 × 26—30, с дршкама 57—122 × 15—19. Заступљене су и мезоспоре, једно и двојеличне. Прве су 26—30 × 24—28, а друге 34—42 × 26—32.

Polyporaceae

25. *Polyporus hispidus* (Bull. Fr.) — Црничкова губа. На деблима *Morus nigra* у дударима око Ђевђелије.

Sphadioloidaceae

26. *Phoma melaena* (Fr.) Mont. et Dur. На осушеним стабљикама *Astragalus thracius* по прљуши између Криволока и Неготина.

27. *Phoma capparidina* Pass. На стабљикама и лисним дршкама *Capparis spinosa* по утринама где и прећашња.

Конидије су цилиндричне, праве или искривљене, вел. $4 \times 5 \times 1$. До сада забележена само код Парме у Италији.

28. *Cytospora punica* Sacc. На плоду *Punica granatum* из околине Криволака. Главица се развила идуће године на презимелим плодовима.

Конидије $4,5-5 \times 1-1,5$. До сада забележена само у Сев. Италији.

29. *Septoria Lycopersici* Speg. — Мана, метиљ. На лишћу *Lycopersicum esculentum* по градинама и око Неготина.

Конидије су са 2—10 преграда, величине $52-10 \times 2-3$.

30. *Septoria Rubiae* (Pat.) Bubák et Ranojević (= *Rhabdospora Rubiae* Pat.).

На зеленом и свенутом лишћу *Rubia tinctorum* поред пута код Сеова.

Пеге су на лишћу велике, отворено мрке, ограничене лисним ребрима и отуда неправилна облика. Пикнидије су, по правилу на налиџу листа, 194—265 широке. Конидије хијалинске, цилиндричне, на крајевима слабо сужене, праве или искривљене, с 1—3 преграде вел. $32-64 \times 3,5-4$. Конидиски стубићи једноставни или испреграђивани ширине конидија, а дужине 18—25.

Ова је гљивица описана као *Rubiae* Pat. на сувом лишћу *Rubia* sp. из Туниса. На македонским примерцима она је паразит, и као таква припада роду *Septoria*.

Hypocreaceae

31. *Macrosporium hibiscinum* Thüm. На лишћу *Hibiscus esculentus* по градинама око Неготина.

Конидије од 3—9 попречних преграда, вел. $24-81 \times 10-20$.

32. *Cladosporium herbarum* (Pers.) Linc. На осушеном лишћу *Beckmannia erucaeformis* око Битоља (leg. Ал. Јовановић).

33. *Cercospora capparidis* Sacc. На лишћу *Capparis spinosa* поред пута између Криволака и Неготина.

Конидије су у старости бледожућкасте, с 2—4 преграде, вел. $26-54 \times 4-5,5$.

B. Lechenes

Peltigeraceae

1. *Peltigera spuria* (Ach.) D. C. На песковитој подлози и маховини.

Lecanoraceae

2. *Lecanora intumescens* (Rebent.) Kbr. На буквама у шуми.

Parmeliaceae

3. *Cetraria islandica* (L.) Ach. По кршевима међу маховином.

Physciaceae

4. *Anaptychia ciliaris* (L.) Kbr. На буквама у шуми.

Usneaceae

5. *Evernia furfuracea* (L.) Ach. На буквама у шуми.

6. *Alectoria ochroleuca* (Ehr) Hyl. На дрвећу у шуми. Примерци стерилни.

7. *Usnea barbata* (L.) Hoffm. На буквама у шуми.

8. *Ramalina fraxinea* (L.) Ach. На дрвећу у шуми.

9. *Ramalina calicaris* (L.) Fr. На буквама у шуми,

C. Phanerogamae

1. *Juniperus Oxycedrus* L. По међама винограда око Скопља.

2. *Cupressus sempervirens* L. Засађен на турском гробљу код Солуна.

3. *Scilla autumnalis* L. По утринама око Солуна.

4. *Sparganiun ramosum* Hues. Чукут. У Дојранском Риту.

5. *Quercus Ilex* L. Прнар. Расте по Македонији као онизак шиб или грмић, обично до 5 м. висине. Већих грмова, до 10 м. висине, видео сам само на турском гробљу код села Удова, недалеко од железничке станице Струмница.

6. *Euphorbia myrsinithes* L. Млечка. По камењарима више Дојрана и око Валандова.

7. *Aristolochia Clematitis* L. Јаблчина. По парлозима око Сеова и Ђевђелије.

8. *Polygonum aviculare* L. Козјавка. По лединама око Скопља и у Македонији.

9. *Chenopodium album* L. По утринама око Солуна.

10. *Camphorosma Monspeliacum* L. Поред путова око Скопља и у Македонији.

11. *Teucrium Polium* L. По утринама око Солуна.

12. *Marrubium creticum* Mill. *Сусурка*. По утринама око Скопља и у Македонији. Осушене њене стабљике полажу се свиларици за учавравање, а од струкова преко пола метра израђују се метле.
13. *Nepeta Cataria* L. По утринама око Солуна.
14. *Euphrasia lutea* L. Поред винограда око Скопља.
15. *Lycium halimifolium* Mill. *Бојанка*. Поред путова и по међама винограда око Скопља.
16. *Convolvulus arvensis* L. *Повивка*. По утринама у Македонији.
17. *Cynanchum acutum* L. По њивама око Солуна.
18. *Lactuca saligna* L. Поред путова и по лединама око Ђевђелије.
19. *Centaurea Calcitrapa* L. По утринама око Солуна.
20. *Centaurea Petria* D. C. Где и прећашња.
21. *Centaurea salonitana* Vis. *Клукучар*. Око Скопља.
22. *Centaurea sublanata* Boiss. По утринама око Скопља.
23. *Picnomon Acarna* Cass. Поред пута око Скопља, Валандова и Ђевђелије.
24. *Kentrophyllum lanatum* D. C. По утринама око Солуна.
25. *Echinops microcephala* Sibth. Поред путова и по њивама око Скопља и у солунском вилајету.
26. *Scolymus hispanicus* L. По утринама око Скопља и Солуна.
27. *Knautia hybrida* Coult. Поред винограда око Скопља.
28. *Daucus Carota* L. *Срамниче*. Око Скопља.
29. *Eryngium amethystinum* L. По утринама око Ђевђелије.
30. *Lagoecia cuminoides* L. По утринама око Ђевђелије и Солуна.
31. *Tamarix Palasii* Desv. Поред путова и по јаругама поред жељезничког насила у Македонији.
32. *Punica granatum* L. *Калина*, народно име за воћку и плод. Гаји се по градинама и виноградима у Македонији, а има је и подивљале поред путова.
33. *Crataegus monogyna* L. *Бобинка, благинка*. Поред путова око Валандова и Ватоша.
34. *Rubus tomentosus* Borkh. *Капина*. Исто народно име и за следећу врсту. Поред путова око Валандова и Дојрана.
35. *Rubus ulmifolius* Schott. Где и прећашња врста.
36. *Coronilla Emerus* L. По међама винограда око Ватоша.
37. *Astragalus thracicus* Griseb. *Медика*. По прљуши око Криволака. Њен дрвенаст, јако развијен корен сладуњава је укуса, налик на мед. Корење служи зими у оскудици сточне хране за исхрану рогате стоке.
38. *Colutea orientalis* Mill. *Звечка*. По међама винограда око Скопља, Ватоша и Ђевђелије.
39. *Tribulus terrestris* L. По лединама око Солуна.
40. *Pistacia Terebinthus* L. По међама винограда око Скопља.

41. *Hypericum repens* L. По јаругама око Солуна.
 42. *Hypericum perforatum* L. Око Скопља.
 43. *Dianthus palleus* Sibth. У камењару поред пута испод Валандова.
 44. *Drypis spinosa* L. Ситан шиб по лединама и поред путова око Солуна, Валандова и Ђевђелије.
 45. *Reseda inodora* Rehb. Поред јаруга око Солуна.
 46. *Lepidium graminifolium* L. По утринама око Солуна.
 47. *Diplotaxis tenuifolia* D. C. Где и прећашњи.
 48. *Coppariospinosa* L. Ситан шиб с полеглим гранама у свима правцима од корена. По утринама око Солуна, Криволака и Неготина.
 49. *Clematis vitalba* L. По шибљу и дрвећу поред путова око Валандова и Ватоша.

II. Прилог флори планинâ Кораба и Бистре.

Од д-ра Н. Кошанина.

Планински предео североисточно од Дебра, у коме Кораб представља главну масу, још је са свим неиспитан у флористичком и биљно-географском погледу, те је и најмањи прилог флори овога краја од научнога интереса. Мој покушај прошлога лета (1908), да се на ову планину попне, није пошао за руком; али је мој сапутник и ученик г. Јордан Петровић успео у првој половини августа не само да дође до највишега врха Кораба, него да се попне и на суседну планину Бистру. Са обадве ове планине донео је по једну малу збирку биљака, које је уступио Батаничком Заводу Универзитета. Ја сам те збирке одредио и резултат је изложен у следећим списковима. Због тога, што прикупљени материјал једним делом има непотпуне податке, сматрао сам за потребно, да саопштим и неке појединости, које се тичу самога излета на поменуте планине. О томе ми г. Петровић саопштава ово:

„На Бистру сам се попео из Мавровског Поља у правцу ка Дебру. Један део биљака прикупио сам око потока, други у шуми а трећи на голом брду. Бистра на коју сам се пео није она Бистра, која је обележена на картама. Бистром зову становници цео планински предео, који почиње од села Јанчишта (Јанче) па иде на север преко Галичника, који се на истоку граничи реком Радиком а на западу прелази у планински масив, који је на карти обележен као Бистра, а који становници зову Стогово.

На Корб сам се успео у правцу из Дебра. Прво сам ишао донекле уз реку Радику, затим лево преко варошице Жеровнице у село Танушане у подножју Кораба. Неке сам биљке скупио у шуми и онде где

престаје шума и то на оном корабском огранку, који се издига изнад села Танушана; други део биљака брао сам на највишем врху Кораба, на који сам се попео са источне а сишао са западне стране“.

А. Биљке са Кораба.

1. *Deschampsia flexuosa* Trin. — Изнад села Танушана, на висини преко 1000 метара.
2. *Festuca fibrosa* Griseb. — Са претходном.
3. *Allium flavum* L. — На истом месту са 1 и 2.
4. *Colechicum parnassiacum* Sart., Orph. et Heldr. — Село Невште.
5. *Lilium martagon* L. — У шуми на источној страни Кораба.
6. *Alsine verna* Bartl. β *alpestris* Fzl. — На превају корабском у висини око 1800 м.
7. *Cerastium lanigerum* Clem. — Сушне и голе стране на западном украй, у висини око 1800 м.
8. *Drypsis spinosa* L (D. *Linneana* Murb. et Wettst). — Изнад села Танушана око 1000 м.
9. *Sileae Schmuckeri* Wettst. — На истом месту са 8. Од ове врсте нису били познати чаура и семе (Wettstein: Beitrag zur Flora Albaniens, 1892, 30). У примерака са Караба чаура је јајаста, семе скоро кружно (1,06 : 0,8 mm), мрко и са брадавицама на леђној страни, које се често завршују у виду лоптице. Од Ветштајнове врсте са Шарпланине разликује се само гранатијим стаблом, грана је највише 4—5, које се завршују по једним цветом.
10. *Silene venosa* Aschers. — Ливаде на источној страни Кораба, висина око 800 м.
11. *Tunica saxifraga* L. — На истом месту са 10.
12. *Ranunculus nemorosus* DC. — У шуми на источној страни Кораба над селом Невштем, око 1200 м.
13. *Ranunculus oreophilus* Marschall a Bieb. — Као и 10.
14. *Ranunculus platanifolius* L. — На истом месту са 12.
15. *Nasturtium silvestre* R. Br. — Изнад села Танушана.
16. *Sedum sartorianum* Boiss. — Под самим врхом Кораба.
17. *Sempervivum patens* Griseb. — Стене на источној страни Кораба, на висини око 1000 м. Од типа се разликује што је глатким лишћем у розети.
18. *Saxifraga rotundifolia* L. subsp. *glandulosa* Griseb. — Каменита места на корабском превоју, 1800 м.
19. *Alchemilla alpina* L. — Стене на источној страни, преко 1200 м.
20. *Anthyllis albana* Wettst. — Изнад села Танушана.
21. *Lotus corniculatus* L. β *pilosus* Jord. — Као 20.

22. *Onobrychis scardiaca* Griseb. — Букова шума изнад села Невшта и Танушана.
23. *Trifolium patulum* Tausch. — Шума изнад села Танушана.
24. *Geranium Robertianum* L. — Са претходном.
25. *Linum capitatum* Kit. — Изнад села Невшта.
26. *Polygala major* L. — Ливаде на источној страни, висина изнад 1000 м.
27. *Euphorbia falcata* L. — У подножју Кораба.
28. *Hypericum barbatum* Jacq. var. *trichanthum* Boiss. — Изнад Танушана.
29. *Helianthemum vulgare* Gaertn. α . *viscosus* Boiss. — Са 28.
30. *Viola Orphanidis* Boiss. — Букова шума изнад села Невшта.
31. *Epilobium montanum* L. — Као 30.
32. *Epilodium parviflorum* Schreb. — Поред потока на источној страни Кораба, око 900 м.
33. *Astrantia carinthiaca* Hoppe. — Букова шума изнад села Невшта.
34. *Bupleurum Sibthorpiatum* S. et Sm. — Источна страна Кораба, око 700 м.
35. *Oenanthe pimpinelloides* L. — Источна страна Кораба.
36. *Pimpinella saxifraga* L. β . *dissectifolia* Boiss. — На истом месту са 35.
37. *Monotropa hypopitys* L. — Букова шума изнад Невшта.
38. *Gentiana bulgarica* Velen. — На највишем врху Кораба, преко 2000 м.
39. *Myosotis suaveolens* W. K. — Источна страна Кораба, око 800 м.
40. *Brunella laciniata* L. — Изнад села Танушана.
41. *Salvia glutinosa* L. — Букова шума изнад Невшта.
42. *Sideritis scardiaca* Griseb. — Источна страна Кораба.
- За ову биљку са Кораба као и за оне са Љубетена (Wettstein: Beitrag z. Flora Albaniens, стр. 85). карактеристично је, да је круница увек дужа од чашице.
43. *Stachys germanica* L. — Букова шума изнад Невшта.
44. *Stachys silvatica* L. — Као и 43.
45. *Teucrium scordioides* Schreb. — Источна страна Кораба.
46. *Cuscuta epithymum* L. — На *Digitalis ferruginea*, *Teucrium*, *scordioides* и *Viola ferruginea*.
47. *Digitalis ferruginea* L. — Источна страна Кораба.
48. *Pedicularis verticillata* L. — Букова шума на источној страни, око 800 м.
49. *Asperula longifolia* W. K. — Са 48.
50. *Galium aristatum* — Са 48.
51. *Seabiosa gorganica* Porta et Rigo. — Као 48.
52. *Campanula rotundifolia* L. — Са 48.

WWW.UNILIB.RS 53. *Campanula glomerata* L. — Букова шума изнад Невшта.

54. *Campanula athoa* Boiss. et Heldr. — Ca 53.

55. *Jasione orbicularis* Griseb. — На источној страни Кораба.

56. *Phyteuma pseudoborbiculare* Pant. — Изнад села Невшта, 1200 м.

57. *Achillea atrata* L. subsp. *multifida* DC. — На ливадама изнад Невшта.

58. *Adenostyles orientalis* Boiss. — Букова шума изнад Невшта.

59. *Artemisia petrosa* Baumg. — Кораб (без одређенијих података).

60. *Centaurea deustiformis* Adamov. — Испод корабског врха, око 1800 м. Адамовићева врста (Beiträge zur Flora von Maced. und Altserbien. 1904. 31.) има стабло положено, лишће перасто дељено са тупим или завршакастим режњевима. У примерака са Караба стабло је усавршено, лишће двојно-перасто дељено а режњеви се увек закришују бодљицом. Попут у цветним и осталим деловима нема разлике између примерака са Кораба и типа, то их нисам хтео издвајати.

61. *Centaurea cana* Sibth. et Sm. — Источна страна Кораба, око 800 мет.

62. *Chrysanthemum leucanthemum* L. — Ливаде на источној страни Караба.

63. *Hieracium pilosella* L. — Изнад Танушана.

64. *Hieracium pannosum* Boiss. — Као 63.

65. *Mulgedium Plumieri* DC. — Букова шума изнад Невшта, преко 1200 м. У продужењу горњега текста треба још додати: Панчић је 1873 открио ову биљку на Кому и Дурмитору; али како доцније није више нађена ни у Црној Гори, нити на планинама Босне и Херцеговине као ни у Албанији, то је Бек (Vegetationsverhülltnisse der illyrischen Länber. 1901., 417.) изразио сумњу, да се она у опште налази на Балканском Полуострву и да је Панчић вероватно побркао своје примерке из Црне Горе са примерцима *Mulgedium Olumiéri* из Хербара. Ову сумњу правдало би још и географско простирање биљке, јер је њено облас између Пиринеја, Вогеза, Швајцарске и Савоје. Открићем *Mulgedium Plumieri* на Корабу, dakле знатно јужније и западније од Кому и Дурмитора, потврђују се Панчићеви подаци о овој биљци и тиме ставља ван сваке сумње један интересантан и врловажан биљногеографски факат. Приморак са Кораба потпуно се слаже са примерцима Панчићевим са Кому и Дурмитора.

66. *Prenanthes parpurea* L. — Ca *Mulgedium Plumieri*.

Б. Биљке са Бистре.

67. *Aspidium lonchitis* Sw. — Стене западно од Галичника.

68. *Asplenium trichomanes* L. — На стенама дуж реке Радике, између Галичника и манастира Св. Јован Бигорски, у висини око 1200 м.

- WWW.UNILIB.RU
69. *Ceterach officinarum* DC. — Дуж реке Радике.
 70. *Agrostis alba* L. — Ливаде код Галичника.
 71. *Holcus lanatus* L. — Ca 70.
 72. *Allium sphaerocephalum* L. — Стене дуж реке Радике близу манастира Св. Јован Бигорски.
 73. *Epipactis latifolia* All. — Ca 72.
 74. *Polygonum bistorta* L. — Влажне ливаде изнад Галичника.
 75. *Dianthus stenopetalus* Griseb. — Ca 74.
 76. *Dianthus cruentus* Griseb. — Између Галичника и манастира Св. Јован Бигорски.
 77. *Dianthus deltoides* L. — У жбуновима између Тресанче и Галичника, око 1000 м.
 78. *Dianthus Samaritani* Heldr. — Кршевите падине између Тресанче и Галичника.
 79. *Dianthus inodorus* L. — Ca 78.
 80. *Dianthus myrtinervius* Griseb. — Ca 78.
 81. *Dianthus minutiflorus* Borb. — Ca 78.
 82. *Paronychia capitata* L. — Кршевита места уз поток више Галичника.
 83. *Erysimum canescens* Rth. — Кршевите стране на деспој обали реке Радике, око 1100 м.
 84. *Sedum album* L. — Стене између Галичника и манастира Св. Јован Бигорски.
 85. *Saxifraga aizoon* Jacq. — Галичник.
 86. *Parnassia palustris* L. — Влажое ливаде код Галичника.
 87. *Poterium polygamum* W. K. — Изнад Галичника.
 88. *Dorycnium herbaceum* Vill. var. *intermedium* Bald. — Поред потока изнад села Галичника.
 89. *Geranium silvaticum* L. — Ca 88.
 90. *Geranium subcaulescens* L, H'eg. — Без ближих података.
 91. *Hypericum perforatum* L. — Изнад Галичника.
 92. *Viola Silvatica* Fr. — Ливаде код Галичника.
 93. *Daphne oleoides* Schreb. — Жбуње на брду између Тресанче и Галичника, око 1000 м. У дијагнозама ове врсте наводи се, да је младо лишће на лицу (озго) длакаво; примерци са Бистре имају и најмлађе лишће озго глатко.
 94. *Eryngium multifidum* Sibth. et Sm. — Камените стране код Галичника.
 95. *Primula Columne* Ten. — Између Галичника и манастира Св. Јован Бигорски.
 96. *Gentiana cruciata* L. — Дуж потока испод Галичника.
 97. *Cynoglossum officinale* L. — Жбуње између Тресанче и Галичника.

- У И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А
98. Calamintha grandiflora Mnch. — Ливаде код Галичника.
99. Satureja montana L. — Жбуње између Тресанче и Галичника.
100. Teucrium chamaedrys L. — Ка 99.
101. Thymus angustifolius Pers. — Изнад Галичника.
102. Digitalis viridiflora Lindl. — Ка 101.
103. Linaria linifolia (L.). — Ливада изнад Галичника.
104. Voronica beccanbunga L. — Поред потока изнад села Галичника.
105. Scabiosa ochroleuca L. — Ливаде код Галичника.
106. Campanula gromerata L. K. $\alpha.$ argentea Wild. — Брда око Галичника.
107. Campanula Spruneriana Hampe. — Жбуње између Тресанче и Галичника.
108. Campanula Plesonii Form. — Изнад Галичника.
109. Podantum limonifolium Boiss. — Жбуње између Тресанче и Галичника.
110. Achillea chrysocoma Friv. — Стене на десној обали реке Радике на путу Галичник манастир Св. Јован Бигорски.
111. Chrysanthemum vulgare Bernh. — Поред потока изнад Галичника.
112. Doronicum Orphanidis Boiss. — Изнад Галичника.
113. Helichrysum plicatum DC. (H. anatolicum Boiss.) — Стене између Галичника и манастира Св. Јован Бигорски.
114. Senecio rupestris W. K. — Поред потока изнад Галичника.
-

БЕЛЕШКЕ

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Научни течајеви у Јени. — Од 22. јула до 4. августа (4. до 17. avg. по новом) о. г. држаће се у Јени научни течајеви у шест одељења: 1) природне науке (14 течајева); 2) педагогика (9 течајева); 3) школска хигијена (3 течаја); 4) религијска наука и религијска настава (8 течајева); 5) философија, историја, литература, народна економија (12 течајева); 6) туђи језици (9 течајева). Свага ће бити 55 различних течајева, по 6 часова и по 12 часова.¹ Прошле је године походило ова предавања 637 ученика.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Господин *Михаило Радивојевић*, народни посланик — судија првостепеног суда за град Београд, о Ускрсу ове год., извелео је послати основној школи лужничкој, у ср. и окр. крагујевачком двадесет комада разних најодабранијих књига као свој поклон, у име награде добрим ћацима о овогодишњим школским испитима.

Г. *Давид Т. Анђелковић*, житарски трговац из Паланке, поклонио је сиромашним ћацима паланачке основне школе 10 пари обућа и 1 пар хаљинице — све у вредности 84 динара. —

Управе школске и овим путем изјављују именованима своју топлу захвалност.

Програми се могу добити бесплатно код д-ра В. Бакића професора Велике Школе у пенсији, у Београду.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаже годишње: за Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франака). — Преталата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писаца, враћају.